

Gymnázium, Ústí nad Orlicí, T. G. Masaryka 106
Seminář společenských věd

BEDEKR MLADÉHO BADATELE

Podněty pro seminární práci ze společenských věd

*Druhá podstatně přepracovaná verze
ze srpna roku 2015*

Jakub Brdíčko
<http://paliseto.sweb.cz/>

OBSAH

- 0. Předmluva** (s. 4-5)
 - 0.1 Pozorovat a promýšlet
 - 0.2 Sedm let s Bedekrem mladého badatele
 - 0.3 Jak s materiálem pracovat
- 1. Co je a co není bádání** (s. 6-7)
 - 1.1 Referát jako základní útvar odborného stylu
 - 1.2 Poznámky k rešerši
 - 1.3 Badatelský přístup v seminární práci
- 2. Výběr tématu** (s. 8-10)
 - 2.1 Nejčastější představy mladých badatelů
 - 2.2 Doporučení pro výběr tématu
 - 2.3 Současná praxe při výběru tématu
 - 2.4 Základní metody práce ve vztahu k tématu
- 3. Obecná pravidla bádání** (s. 11-12)
 - 3.1 Pravidlo přesnosti
 - 3.2 Tři zásady pro práci s informacemi
- 4. Formální podoba textu** (s. 13-15)
 - 4.1 Písmo a grafická úprava
 - 4.1.1 Normostrana
 - 4.1.2 Výběr písma
 - 4.1.3 Odstavce
 - 4.1.4 Ilustrace
 - 4.2 Členění textu
 - 4.3 Titulní list
 - 4.4 Čestné prohlášení
 - 4.5 Fyzická podoba práce
- 5. Osnova** (s. 16-21)
 - 5.1 Kompozice
 - 5.2 Přehled kapitol a částí fiktivní seminární práce
 - 5.2.1 Titulní list
 - 5.2.2 Čestné prohlášení
 - 5.2.3 Poděkování
 - 5.2.4 Obsah
 - 5.2.5 Úvod
 - 5.2.6 Teoretická část
 - 5.2.7 Praktická část
 - 5.2.8 Poznámky
 - 5.2.9 Závěr
 - 5.2.10 Seznam zdrojů
 - 5.2.11 Přílohy
- 6. Zásady práce se zdroji** (s. 22-32)
 - 6.1 Zdroje a informace ve společenských vědách
 - 6.2 Typy pasáží z hlediska závislosti na zdroji
 - 6.3 Dvě metody odkazů na zdroj
 - 6.4 Odkazy na tištěnou literaturu
 - 6.4.1 Odkaz na knižní publikaci
 - 6.4.2 Odkaz na sborník textů
 - 6.4.3 Odkaz na článek v časopisu, novinách

- 6.5 Odkazy na elektronické zdroje
 - 6.5.1 Odkaz na elektronickou podobu akademické práce
 - 6.5.2 Odkaz na elektronický odborný článek
 - 6.5.3 Odkaz na příspěvek na odborném webu
 - 6.5.4 Odkaz na příspěvek na zpravodajském webu
 - 6.5.5 Odkaz na příspěvek na osobním webu
 - 6.5.6 Odkaz na celý web
 - 6.5.7 Odkaz na heslo na Wikipedii
- 6.6 Odkazy na sbírkové fondy
- 6.7 Odkaz na osobu
- 6.8 Odkaz na interní nepublikovaný dokument
- 6.9 Odkaz na právní normu
- 6.10 Postup při zkracování bibliografických údajů
- 6.11 Další výrazy a postupy při citování zdrojů
- 7. Využití poznámek pod čarou (s. 33)**
 - 7.1 Bibliografické citace
 - 7.2 Komentáře
 - 7.3 Rozšiřující informace
- 8. Jak provádět výzkum (s. 34-35)**
 - 8.1 Metody výzkumu
 - 8.2 Dotazníkový výzkum
- 9. Subjektivita a objektivita v seminární práci (s. 36)**
 - 9.1 Co je objektivita v sociálních vědách
 - 9.2 Varovné příklady neobjektivních prací
- 10. Praktické poznámky pro seminář společenských věd (s. 37-38)**
 - 10.1 K výběru tématu práce
 - 10.2 K testu práce se zdroji
 - 10.3 K pilotní studii
 - 10.4 K hodnocení seminární práce
 - 10.5 K obhajobě seminární práce
 - 10.6 K systému půjčování starších seminárních prací
- 11. Pozvání na cestu (s. 39)**
 - 11.1 Bádání jako životní styl
 - 11.2 Duchovní rozměr bádání
- 12. Slovníček mladého badatele (s. 40-41)**
- 13. Seznam zdrojů (s. 42)**

PŘÍLOHY (s. 43-51)

- 1) Ukázka vzorového titulního listu – příspěvek k části 4.3
- 2) Přehled nabídky témat seminární práce – příspěvek ke 2. kap.
- 3) Záznamová tabulka pro hodnocení seminární práce – příspěvek k části 10.4

0. Předmluva

0.1 Pozorovat a promýšlet

Rok co rok musím hledět do tváří udivených studentů. Kroutí hlavou a z lavic se ozývají vzrušené nadávky. Co to po nás chce? To se fakt zbláznil? Rok co rok se snažím milým žákům vysvětlit alespoň základní pravidla psaní odborného textu, ale v červnu pak nezřídká držím v ruce jen hrst nesvázaných papírů a hledím na podivný slepenec, tak trochu podobný úlovkům ze stračího hnízda. Už si začínám pomalu myslet, že seminární práce opravdu musí představovat narychlo posbíranou hromádku údajů různé kvality. Rok co rok se ale stále nemohu smířit s faktem, že i jinak snaživí a poctiví gymnazisté přicházejí s převzatými myšlenkami a větami a vydávají je za své. Nyní už si ani nemyslím, že porušují pravidla vědomě. Opravdu jsou přesvědčeni, že právě tohle se od nich očekává: posbírat pár údajů a „hodit“ je na papír.

V poslední době mě přepadají pocity, že uvedené neřesti už téměř patří k jakémusi životnímu stylu. Vždyť jedno z nejmódnějších přídavných jmen dneška zní: „multimediální“. Když zalistuji některými naučnými časopisy dneška, jako jsou *Epocha* nebo *Českopis*, nemohu se zbavit dojmu, že tu autoři jen „vykuchali“ pár textíků a internetových stránek, přidali sugestivní foto – a článek byl na světě. Během pár vteřin mohu získat podrobné údaje téměř o čemkoli, teď jen aby vypadaly efektně a zaujaly. Je překvapující, že právě v postmoderní době, kladoucí takový důraz na intertextualitu a interpretaci, si tolik lidí myslí, že bádání obnáší jen převzít fakta. Kéž by za těmito elaboráty stála jen prachobyčejná lenost, a ne životní pocit „stahovače textů“!

Když jsem hledal vhodného autora, jímž bych se mohl v tomto úvodu zaštitit, měl jsem hned na mysli Masaryka. Jistě nejen proto, že máme školu v Masarykově ulici a že socha prvního prezidenta hledí na každého, kdo vystupuje po našem starobylém schodišti. Ne, Tomáš Masaryk mi tu symbolizuje starý, badatelský přístup k informacím, bedlivý a zároveň kritický, snahu o zápas s problémem, která mi nepřestává imponovat. „*Dnes se nahrazuje pozorování společnosti čtením, spěšným, povrchním čtením novin. Rád bych věděl, kolik poslanců a politiků si promyslelo aspoň jednu základní knihu o politice!*“¹ Ano, tolik se mi líbí Masarykova snaha **pozorovat a promýšlet**. Nemohla by být právě tato dvě slova jakýmsi heslem mladého badatele? Nesnoubí se v nich trpělivost (tak odlišná od neklidu internetových sběratelů) a hloubka vlastního, protrpěného názoru? Masaryk prý říkával, že myšlení bolí. Nechci tedy po svých studentech, aby mi odevzdávali nudné výtahy z textů jiných, možná tvořivějších autorů, ale aby si na onen malý výsek reality, o němž se rozhodli psát, také udělali vlastní názor – aby ho pozorovali a promýšleli.

A protože vykládat o bádání dnes už nestačí, rozhodl jsem se napsat tento krátký Bedekr, abych ještě důrazněji studentům řekl: trvám na tom starém, tichém bádání, které listuje v knihách, vyhledává starší a zkušené, které si samo sobě klade otázky, které se svým tématem žije a roste a které se zdráhá předkládat čtenářům neozkoušené a neprožité věci. Možná takový badatel vypadá hloupě, neumí se totiž vyjádřit k většině otázek tohoto světa, když je všechny nezkoumal, ale udělat pořádně a bez chvatu jedinou malou práci mu připadá lepší než několika elegantními gesty zhodnotit stav celé planety.

V Litomyšli 26.ledna 2008

Jakub Brdíčko

¹ LUDWIG, Emil. *Duch a čin: Rozmluvy s Masarykem*. Osmé vydání. Praha: Čin, 1946, s. 61. ISBN nevedeno.

0.2 Sedm let s Bedekrem mladého badatele

Nebudu připisovat další stížnosti na vaši nízkou úroveň. I po sedmi letech používání této příručky mi zůstávají na stole dosti pochybné práce. Ale přesto si můžete v knihovně našeho kabinetu vypůjčit mnoho mimořádných textů, které by bez problémů obstály na vysoké škole (o půjčování prací viz 10.6).

Spíše však upozorním na nedostatky Bedekru, které jsem musel odstranit. V tomto druhém vydání jsem všechny bibliografické údaje přizpůsobil současné normě ISO 690. Dále jsem zpřesnil způsob, jímž se citují elektronické zdroje. Zařadil jsem nová, dosud chybějící témata, především kapitolu o provádění dotazníkového výzkumu (8.2).

Pro mě je však nejvýraznější změnou posun v hodnocení autorovy subjektivity. Po neblahých zkušenostech se soutěží SOČ jsem pochopil, že se odborná veřejnost staví k osobitějším projevům nevráživě a že autorovo já musí ustupovat mnohem více do pozadí. Při svém vlastním studiu na vysoké škole jsem se však setkával spíše s opakem, moji vyučující samostatné a někdy i dosti volné osobní úvahy a komentáře vítali (například literární historička Jaroslava Janáčková nebo filosof Karel Floss). Zdá se však, že se úzus posunul více k tomu, co jsme tehdy hanlivě nazývali pozitivismem - tedy k jakémusi předstírání, že text podléhá téměř administrativní objektivitě, že za ním nestojí živý a často i chybující autor, že pravda se rodí bez hledání a bez kontextu.

0.3 Jak s materiálem pracovat

Bedekr mladého badatele je učebnice pro studenty středních škol. Obsahuje názorný výklad základních pravidel psaní odborného textu. Seznamuje s koncepcí bádání ve společenských vědách, vysvětluje, čím se kritický přístup odlišuje od pouhého vyhledávání informací. V samostatné kapitole je přiblíženo, z jakých kapitol by se měla skládat ideální seminární práce. Jsou popsána všechna formální kritéria (titulní list, normostrana, číslování atd.). Zvláštní pozornost je pak věnována práci se zdroji a pravidlům bibliografické citace. Ve 12. kapitole se nachází mimořádný slovníček většiny používaných výrazů souvisejících s psaním odborného textu.

Cílem učebnice je přehlednou formou přiblížit základní požadavky odborného stylu. Pro studenty semináře společenských věd je zcela nezbytná, využít ji však mohou i studenti jiných předmětů, v nichž se od nich požaduje tvorba takového elaborátu. Některé informace mohou být využívány i studenty škol vysokých.

Bedekr čtete po částech v hodinách semináře. Je však napsán tak, aby mohl být využíván i při samostatném čtení doma.

V České Třebové 22. srpna 2015
Jakub Brdíčko

1. Co je a co není bádání

1.1 Referát jako výchozí útvar odborného stylu

Nejobvyklejším slohovým útvarům, se kterým se studenti setkávají na střední i na vysoké škole, je referát. V tomto Bedekru budu referátem záměrně pohrdat. Ne proto, že by referát sám o sobě představoval něco nízkého, ale protože si pisatelé až příliš často pletou badatelskou činnost s tvorbou referátu. Domnívají se, že seminární práce je jakýsi rozsáhlejší referát.

Jestliže se zde pokusím o vlastní vymezení obsahu a účelu referátu, potom mi bude referát jakýmsi **úvodním seznámením s odborným pojetím zvoleného tématu**. Správný referát vznikne, když se pokusím pojmenovat, co je ta věc zač, jak funguje, co o ní soudí někteří odborníci. Takový školský referát předpokládá, že k tématu přistupuji jako laik, který si chce udělat podrobnější obrázek.²

Pro seminární práci je ovšem referát nezbytným východiskem. Zatímco se však od školního referátu očekává pevný kompoziční tvar, nyní se autor může spokojit jen se sbírkou údajů, odborně nazývanou **rešerše**. Zejména v první třetině seminárních prací se objevuje takový referátový přístup, který jen tlumočí získané informace, odkazuje na literaturu či internet, popisuje vybraný jev atd. (srov. 5.2.6). Student, jehož nejčastější odbornou četbou jsou především učebnice, se právem domnívá, že tato část textu musí být přehledným, graficky zajímavým referátem. To však není nutné – v době internetu lze podobné instruktaže vyhledat velmi snadno a jen těžko lze v podobných pasážích nalézt nějaký přínos.

Vrátím-li se k uvedenému rešerše, jež nám vznikne pouhým sebráním všech dostupných zmínek k danému tématu, pak snad mohu mladého badatele včas chytit za ruku a říci mu: „Zadrž! Není potřeba, abys tuto hromádku faktů převáděl do nějaké přehledné učebnice s barevnými nadpisy a se spoustou obrázků!“ Kéž by student nelitoval času a sedl by si nad svým úlovkem. Teď totiž přišla šance napsat něco jiného než další nudný referát. V tomto okamžiku by si měl mladý badatel začít klást otázky typu: Jsou údaje (zjištěné z více zdrojů) v souladu, nebo si odporují? Které informace mi připadají neobvyklé či zajímavé a chtěl bych je ve své práci prozkoumat více do hloubky?

1.2 Poznámky k rešerši

Slovo „rešerše“ vám jistě připomene anglické „research“, tedy systematický výzkum, bádání. Jako zvláštní útvar odborného stylu se jím rozumí soupis všech informací, které nějak souvisejí se zkoumaným jevem.³ Rešerši si vlastně vytváří každý badatel, zprvu zejména na základě internetových zdrojů. K vybranému tématu si například stáhne základní údaje z Wikipedie, pokusí se objevit nějaké akademické práce prostřednictvím služby *Google Scholar* (o ní v 6.5), až mu vznikne jakási nesouvislá sbírka textů, z nichž jen některé nakonec v práci využije. Dobrý badatel se ovšem poohlédne i po tištěné literatuře, zejména z nakladatelství *Portál* nebo *Grada*, otevře specializované časopisy, jako například *Československou psychologii* nebo *Sociologický časopis*. Některé knihovny nabízejí vytváření rešerší jako součást svých standardních služeb.

Rešerše je tedy materiálovou základnou pro dobrý referát, nikoli ještě pro kritické bádání. Bohužel se někdy stane, že seminární práce není ničím jiným než rešerší - v lepším případě alespoň trochu komentovanou čítankou různých textů k tématu, v horším jen konglomerátem úryvků bez logiky.

² Odtud je zřejmé, že studenti, kteří své referáty stahují z oblíbených internetových stránek, podvádějí. Podrobnější obrázek o problému si přece musí udělat až z několika nezávislých zdrojů, těžko jen z převzetí jednoho hotového textu. Ten, kdo referát složil alespoň ze dvou webových textů, si přece jen počínal chápavěji.

³ Autor neuveden. Rešerše. *České vysoké učení technické: Ústřední knihovna* [online]. 2010 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/sluzby/reserse/co-je-reserse.html>

1.3 Badatelský přístup v seminární práci

Jistě, student, který navštěvuje seminář jen z povinnosti, přinese pouhý „výcuc“ bez skutečného zamyšlení. Podobné otázky prakticky znamenají víc práce a víc času nad materiály a textem. Chce se mi však věřit, že je osobní ctí studenta odevzdat práci, za kterou si stojí celou svou osobností, a která tedy nevznikla za jedné dlouhé noci před termínem odevzdání. Snad se taková slova do našeho Bedekru nehodí, ale psaní odbornějšího textu považuji za osobní vášeň, za jakýsi zápas s tématem, do něhož vstupuji s veškerým nasazením (srov. též kap. 11). Snad by tu uspělo přirovnání badatele k detektivovi, který jde vytrvale po stopě.

Čím se tedy liší badatelský přístup od cesty povrchního referenta? Badatel zprvu usiluje do svého tématu vniknout. Největší čas věnuje jeho trpělivému studiu. Pak se ovšem nesnaží předat získané dál formou popularizačního referátu. Ne, nyní se už pokouší vytvořit si na problematiku vlastní názor (byť s pokorným vědomím, že třeba není vyškoleným odborníkem) – **podrobuje své zdroje kritice, srovnává různé prameny, ověřuje si své hypotézy atp.** I u velmi náročného tématu bývá pro čtenáře mnohem zajímavější číst, co si o něm myslí student gymnázia, i když možná naivně a mylně, než listovat nezáživnými údaji, ke kterým se pisatel zdráhal připsat cokoli z vlastních myšlenek. Taková seminární práce je paradoxně objektivnější než předstírání odbornosti převzatými pasážemi plnými cizích slov, jimž ostatně ani sám autor neporozuměl. Pro seminární práci není důležité, že mi přinesla na míse hlavu Jana Křtitele, ale teprve svědectví o cestě, kterou badatel musel za tímto úkolem urazit, vytvoří opravdový odborný text. Viz podrobněji kap. 9.

2. Výběr tématu

2.1 Nejčastější představy mladých badatelů

Svou první seminární práci jsem psal na litomyšlském gymnáziu v rámci semináře z dějepisu. Jako většina studentů i já jsem si představoval, že napíšu jakousi monografii. Přitahovala mě filosofie, a tak bylo téma nasnadě: napíšu práci o filosofii dějin! Naštěstí mě Jindřich Růžička lehce prokoukl a přinesl mi knížku o historiografické metodě Jaroslava Golla.⁴ Netajil se tím, že mě chce přivést z metafyzického nebe k zemitému pozitivismu. Ve své pýše začátečníka jsem se však s Gollem vyrovnal hned v první kapitole a v dalších jsem se pak vrhl na témata, která mě lákala daleko více – Hegelovu filosofii dějin a Patočkovy *Kacířské eseje*.

Můj vlastní příklad dokazuje, že začínající badatel bývá přímo chorobně přitahován velkými a komplexními tématy. Poslouchám, o jakých tématech pro svou seminární práci uvažují moji studenti, a nemohu se divit. Mladí adepti humanitních věd touží probádat hypnózu, prozkoumat působení drog, popsat davovou psychózu nebo přijít na kloub otázkám rozvodovosti. Měli jsme už práce o sociologii sexuality nebo o mimotělových zážitcích. Samozřejmě, že takto zadané téma znemožňuje vytvořit originální a přínosný text. Takový by byl s to napsat snad jen vědec s letitou zkušeností v oboru.⁵

2.2 Doporučení pro výběr tématu⁶

Základní poučka tedy zní: „**Zvolte si co nejužší téma!**“ Několik příkladů: Místo tématu „Teréza Nováková“ vybrat si třeba „Nářečí v tvorbě Terézy Novákové“. Nebo místo „Historie a vývoj ODS“ například „Členská základna ODS z hlediska věkového složení“. Z těchto dvou příkladů snad badatel pozná, že správně zvolené téma by mělo vést k co nejdelšímu názvu práce. Dlouhý název totiž vymezuje hranice autorova bádání, jako se z velkého dortu ukrojí malý dortík.

Proč je ale úzce zvolené téma o tolik lepší? Uchu mladého badatele jistě znějí tyto sáhodlouhé názvy nezajímavě a možná z nich bude mít pocit, že tento přístup vede jen k nudnému hnidopištví. Ale pokud se celá práce zabývá jen detailem rozsáhlé problematiky nebo dosud spíše opomíjeným aspektem, může už být přínosné samo téma, třeba jen tím, že na něco upozorňuje. I člověk dlouho pracující v dané problematice dlo může takovou práci vzít se zájmem do rukou, protože v ní najde střípky do celkového obrazu. Četl jsem například úchvatnou seminární práci Karolíny Šafránkové *Svaz politických bezvěrců*, která detailně popisovala činnost spolku, o jehož existenci jsem neměl ani tušení.

Dovolím si připsat ještě několik tipů, které by mohly vést ke vzniku dobrých seminárních prací. Záměrně jsem na prvním místě uvedl důležitost co nejužšího vymezení problematiky. Teprve na druhém místě zmíním osobní zaujetí. Vypadá to totiž, že lepší texty vznikají o věcech, od kterých máme jako pisatelé **odstup**. Pokud se nás některé téma až příliš dotýká, budeme mít potíže psát nestranně. Jestliže někdo propadl počítačovým hrám, těžko napíše práci o jejich působení na psychiku, pravděpodobněji napíše jejich obhajobu

⁴ PhDr. Jindřich Růžička Csc. (1926-2011), tehdejší vedoucí dějepisného semináře, dlouho pracoval jako ředitel Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. Je autorem rozsáhlé monografie: RŮŽIČKA, Jindřich. *Hubert Gordon Schauer (1862-1892): Žurnalista, kritik a inspirátor*. První vydání. Litomyšl: Město Litomyšl ve spolupráci se Státním oblastním archivem v Zámrsku - Státním okresním archivem Svitavy se sídlem v Litomyšli, 2002. ISBN neuvedeno.

⁵ Nyní, když už jsem přečetl možná stovky textů Terézy Novákové, nemám nejmenší odvahu a chuť pokusit se napsat komplexní dílo o životě a tvorbě této spisovatelky. Už si dovedu představit, kolik materiálu by mi muselo projít pod rukama, kolik údajů bych musel prověřit, než by vznikla alespoň trochu solidní monografie.

⁶ Ze způsobu zadávání témat prací v našem semináři by mohl vzniknout mylný dojem, že samostatnost a dobrovolnost výběru seminárních prací bývá pravidlem. Na vysokých školách se však studenti častěji setkají s předem vypsanými tématy, mezi nimiž si sice mohou vybírat, ale jen pokud zůstávají daná témata dosud neobsazená. Mnohdy ani není z čeho vybírat.

podobající se reklamě. V minulosti v našem semináři vzniklo už několik textů o rozvodu, ve kterých se studenti sami přiznávali k osobním traumatům. Tyto výtvořky měly většinou vysokou kvalitu, protože od popisovaných událostí již uběhlo více let. V případě, že je vám tedy určité téma blízké přímo citově, zvažte, zdali jste schopni o něm psát kriticky. Dovedete si položit nepříjemné otázky? Jste schopni uznat, že vás fascinace jevem nějak ovlivnila?

Rovněž bychom se měli vyvarovat příliš přitažlivých a módních témat. Ryze žurnalisticky bylo kdysi pojato téma „Sebevražda“. Co jiného by taková práce mohla přinést než přehlídku různých kuriozit? Vždyť pojmout do jedné prácičky tolik různorodých motivací, případů a životních osudů nelze. Ze stejného důvodu také zapovídám psát o drogách. Dosud jsem nečetl žádnou povedenou práci k této oblasti a obávám se, že je to úkol nad síly studenta gymnázia. Jednak studenty nejvíc fascinuje líčení účinků psychotropních látek, což ovšem více patří do sféry biologie či chemie, jednak pojmout toto téma originálně a nově při současné explozi zájmu vyžaduje už hlubší zkušenost. Kontaktovat se s odborníky či konzumenty zase přináší výraznější potíže než u jiných témat. V našem semináři by bylo nutné přistoupit k problému drog z hlediska nějaké sociální vědy, to ovšem klade značné nároky na odborné znalosti pisatele.

2.3 Současná praxe při výběru tématu

V našem semináři se v posledních letech osvědčila praxe připomínající seznam témat bakalářských či diplomových prací. Studentům již nedovolují vybrat si téma zcela samostatně, ale nabízím jim možnost vybrat si z několika desítek možností. Zpravidla nabízím okrajová, často v češtině obtížně dostupná témata. Studenti se pro své téma rozhodují asi čtrnáct dní, teprve pak je jim závazně připsána a neočekává se, že by ho v průběhu roku změnili. Ovšem ani možnost tématu vlastního není zapovězena, jenom musím být studentem přesvědčen, že je schopen i takové téma objektivně zpracovat (k tomu konkrétněji v 10.1).

Dovolím si upozornit na nejčastější chyby, se kterými jsem se u takto vybraných témat setkal. Běžně se například mladí badatelé objevují v mém kabinetu (těsně před termínem odevzdání) s tím, že se k danému tématu nedají nalézt žádné zdroje. Bývám pak šokován, že postačí několik minut před obrazovkou počítače, abych jim vypsál několik solidních prací, které mohou v semináři využít. Zdá se tedy, že pro současnou počítačovou generaci je problémem sestavit jednoduché rešerše a pracovat s internetovými vyhledávači (třeba zvolit vhodná klíčová slova). Nehledě na to, že tento první průzkum by měl žák provést ještě předtím, než se k tématu definitivně „upíše“.

V části 5. 2. 1 se stručně zmíním o chybě, při níž autor použije pro práci název shodný s názvem nabízeného tématu. K tomu musím poznamenat, že názvy nabízených témat slouží spíše k apelu na studenty, proto jsou názorné a záměrně laické (nepoužívají odborné názvosloví apod.). Od studenta se tedy očekává, že tento „první nástřel“ promění v názvu práce v co nejuvýstižnější titul. Ukázkou nabídky tématu podává Příloha č. 2.

2.4 Základní metody práce ve vztahu k tématu

Na tomto místě by bylo vhodné upozornit, že ve chvíli, kdy se student rozhodne pro jedno téma, už také zároveň předurčil i formální podobu budoucího textu. Nejde tedy jen o to objevit, co mě zajímá, ale ptát se, jaký způsob práce s informacemi vybraná problematika vyžaduje. Přídavné jméno „kritický“ se snaží ukázat, že nejdůležitější je vždy uplatňovat badatelský přístup typu „pozorovat a promýšlet“, jak jsem uvedl v části 1.3. V následujících řádcích tedy čtenář najde stručný přehled nejobvyklejších druhů seminárních prací:

a) **Kritická kompilace.** Badatel pročítá množství knih a odborných časopisů, vypisuje si a srovnává získané informace, konfrontuje přístupy k tématu u různých autorů, pátrá po starších či jinak méně dostupných publikacích, všímá si metodických detailů, kriticky vyhodnocuje poznatky. Kompilační metoda tak připomíná jakýsi výtah z literatury, ovšem

komentovaný autorem. Je nezbytná u všech témat, s nimiž autor může mít jen obtížně jakoukoli praktickou zkušenost. Např. témata ze starší literatury a historie, témata ryze abstraktní – filosofie, estetika.

b) **Kritická kompilace z internetu.** V současné době již máme k dispozici v češtině mnoho kvalitních internetových zdrojů. U některých prací lze proto připustit, že jen v minimální míře vycházejí z tištěných publikací. Rozpoznat, které webové zdroje jsou pro vědeckou práci vhodné, je zatím pro studenty obtížné. Jednoduchou radou by mohlo být to, že daný zdroj vyhledala služba *Google Scholar*, která upřednostňuje akademické práce. Přesto ani tehdy nemusí být tento způsob vyhledávání užitečný. S překvapením jsem zjistil, že stojí za to procházet postupně jednotlivé weby univerzitních pracovišť, které se na *Googlu* často ocitají až na konci vyhledaných odkazů. Rozhodně nelze stavět na anonymních zdrojích. *Wikipedie* poslouží pouze jako první orientace v tématu. Oproti tištěným médiím mají citace těchto zdrojů jen dočasnou hodnotu – stránky, ze kterých jste čerpali, určitě nebudou existovat za pět či deset let. U mnoha témat stále platí, že hlubší informace najde badatel v knihovnách. Srov. též 6.5.

c) **Kritický pramenný výzkum.** Badatel pracuje přímo s pozorovanou skutečností, navštěvuje muzea, prochází osobními fondy, soukromými sbírkami, popisuje artefakty, bádá v archivních fondech, čte historická periodika, pátrá po dobových zprávách. Metoda pramenného výzkumu se nejvíc nabízí v dějepisných seminářích nebo zkrátka kdykoli, když se pokoušíme rekonstruovat obraz již neexistujícího jevu. Není třeba připomínat náročnost takového výzkumu, včetně nezbytných znalostí citačních pravidel u odkazů na jednotlivé fondy.

d) **Kritická kompilace a terénní výzkum.** Nejčastější a patrně i nevhodnější forma seminární práce. Autor nejprve téma studuje teoreticky, metodou kompilace. Přesto se pokouší oslovit některé odborníky a konzultovat s nimi vlastní porozumění tématu. Současně však jednotlivé poznatky ověřuje také přímo v praxi, tedy terénním výzkumem. Pro studenty gymnázia postačuje dobře promyšlený dotazník - ne ovšem jen pouhé jeho provedení, ale především jeho bedlivá interpretace (o tom v samostatné kapitole 8).

e) **Reportáž a kompilace.** Tato metoda vytváří čtenářsky poutavé práce, ale bohužel jen málo odborné. Vlastně připomínají jen lepší novinářské reportáže, ale samostatně o tématu nebadají. Jistě by se osvědčily ve školním časopisu. Badatel si vybral nějakou instituci, organizaci ve svém okolí, kterou osobně jednou nebo raději vícekrát navštíví. O svých návštěvách a pozorováních napíše podrobnou reportáž. Získané poznatky konfrontuje s literaturou o tématu, jímž se daná instituce zabývá. Badatel také může navštívit několik obdobných zařízení a srovnat je. Tímto způsobem byla již zpracována témata jako canisterapie, hračky mateřských školách, mateřská a rodinná centra apod. Doporučuji nepsat o těchto institucích jako o celku, ale zaměřit se na jeden aspekt jejich činnosti. Prvky reportáže lze využít i u teoretičtějších témat, která může badatel doplnit o osobní rozhovory s odborníky či jinak zainteresovanými osobami, většinou však sloužící k pouhé ilustraci.

3. Obecná pravidla bádání

3.1 Pravidlo přesnosti

Než jsem začal psát tento Bedekr, zvažoval jsem u osnovy, zdali bude mít tato metodologická kapitola vůbec nějaký smysl. V seminářích jsem se o podobných věcech asi dříve nikdy nezmiňoval. A dokonce jsem ani já sám žádná doporučení typu - jak číst knihy, jak hledat v katalozích, jak si dělat zápisky – nevyhledával v domnění, že takové věci se badatel vlastně učí sám za pochodu. Teprve teď vidím, že alespoň několik slov o heuristice bude nutných. Z mnoha předložených prací totiž vyplývá, že jejich autoři si daleko víc zakládají na obsahu než na metodě. Jak známo, metoda získávání poznatků je však důležitější než poznatky samotné. Chybí-li základní metodické zásady, mohou být i jinak vzácné a cenné informace znehodnoceny.⁷

Na otázku, co je hlavní ctností vědeckého pracovníka, Masaryk odpovídá jednoznačně: „*Především **přesnost** /zvýraznil JB/ je charakteristická.*“⁸ Ani v seminární práci si badatel nemůže dovolit nebýt přesným. Studenti jsou zejména rozčarováni, když jim vytykám, že původ těch či oněch údajů v jejich textu nemohu rekonstruovat. Snad se stydí, že přejímají od jiných a pak odkazují spíše jen ze slušnosti. Ale Masarykovo pravidlo přesnosti naznačuje, že úzkostlivá opatrnost, detailnost, mravenčí lpění na podrobnostech, tedy vlastnosti považované mladými lidmi rozhodně za směšné, jsou ve vědě nejen ctností, ale též nezbytným předpokladem: „*Práce vědecká je nepřetržitá přísaha, je ustavičné hledání a konstatování pravdy; mít vědomí této pravdy a mít schopnost tuto pravdu dokázat jako pravdu, to je ta přesnost.*“⁹

3.2 Tři zásady pro práci s informacemi

Přemýšlivý čtenář by mi mohl právem vytknout, že o práci mluvím jen obecně ve vznešených heslech. Co pro něho samého znamená dodržet pravidlo přesnosti? Jak být přesný? Proto se pokusím formulovat malou sérii tří nejpotřebnějších zásad pro tvorbu seminární práce.

- I. Shromážďuji co možná největší množství materiálů k danému problému. Čím solidnější základna (báze) zdrojů, tím zásadnější a věrohodnější bude poselství celého textu. Badatel by měl v první fázi svého zkoumání vyhledat všechny dostupné cesty k získání informací. Vznikne mu tak jakási sbírka údajů, která mu poslouží k vlastnímu, originálnímu uchopení tématu. Je přirozené, že si nejen vypůjčí knihy či „stáhne“ webové texty, ale že si z nich potřebné údaje vypíše – že své zdroje protřídí. Když výše zmíněný bývalý vedoucí dějepisného semináře pracoval na své knize o Schauerovi, musel jí obětovat celý pokoj – v každé části místnosti měl stohy textů k jedné oblasti Schauerova života. U seminárních prací jistě postačí zvláštní sešit s poznámkami, výpisky a odkazy k tématu, v němž se mladý badatel snadno zorientuje. Již v této fázi bádání si musí klást otázku po důvěryhodnosti daného zdroje. Lze mu věřit? Jsou tyto údaje ověřitelné? Kdo tyto informace získal a odkud? Stojí za nimi jeho vlastní výzkum, nebo je také odněkud převzal (opsal)?

⁷ Tento fakt mohu patrně nejlépe ilustrovat nedávným objevem ilegální archeologické sbírky. Po smrti amatérského sběratele byla v jeho bytě objevena rozsáhlá kolekce vzácných historických předmětů. Protože však ani u jednoho jejich majitel neuváděl místo původního nálezu, získané předměty mají jen dokumentární hodnotu a k poznání hluboké minulosti takřka nepřispějí.

⁸ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Jak pracovat?: Přednášky z roku 1898*. Sedmé (páté knižní) vydání. Praha: ČIN, 1946, s. 31. Živá věda. ISBN neuvedeno.

⁹ *Tamtéž.*

- II. Materiál bez uvedení zdroje je bezcenný. Každý kopírovaný list papíru musí být nadepsán přesným označením zdroje, raději podrobnějším, než by se zdálo být potřebné. Nestačí mít v počítači heslo z *Wikipedie*, u něho musí být celá dlouhá internetová adresa a datum jejího získání. Každá informace, o které badatel třeba jen tuší, že by ji mohl později využít, ať je zaznamenána s podrobnými údaji, i kdyby se jednalo jen o zmínku v rozhlasu či osobní rozhovor. Odkazovat lze i na hodiny jakéhokoliv předmětu v našem gymnáziu, pokud možno také s uvedením data.
- III. Při psaní vlastního textu považuji za nejdůležitější zásadu, že **vždy a všude musí být jednoznačně rozpoznatelné, odkud pocházejí předkládané informace**. Čím bedlivěji autor odkazuje na své zdroje, tím je práce kvalitnější. Již při prvním pohledu by měl čtenář poznat, že daná pasáž vychází z autorových vlastních myšlenek nebo je převyprávěním jiného textu (jeho parafrází), či dokonce jde o zcela převzatý text (citát). Tyto tři možnosti musí být v práci jasně (např. graficky) odlišeny (citáty je nutné uvádět kurzívou).¹⁰ Studenti tuto zásadu považují za absurdní a poukazují například na to, že by stále znovu a znovu museli uvádět třeba jedinou knihu. Je však lepší se přiznat, že jen poskytuji výtah z jediné publikace, než vytvářet lživý dojem, že za mými slovy stojí rozsáhlý samostatný výzkum. O způsobech bedlivé práce se zdroji pojednává celá rozsáhlá kapitola 6.

¹⁰ Uvedené tři možnosti textu jsou vysvětleny v části 6.2.

4. Formální podoba textu

4.1 Písmo a grafická úprava

Již v části 1.1 jsem si postěžoval, že mnohé seminární práce vypadají spíše jako přehledná učebnice s barevnými nadpisy. Snad se studentům zdá, že jejich text musí působit přitažlivě, možná jako populární časopis. Ačkoli následující slova budou znít mladým uším vyšinutě, dovolím si prozradit, že v odborném stylu bývá za přitažlivý považován spíše text, který se nedovolává pozornosti efektními nadpisy či barvou, ale který naopak zůstává jen v suché, informativní rovině – bedlivě a logicky podávaná fakta mluví sama ze sebe. Pisatel, který hodlá dodat svému textu originální či vizuálně působivou grafiku, se vystavuje podezření, že elegantním povrchem zakrývá nedostatek skutečných myšlenek. Konstatuji, že se v předložených pracích toto pravidlo potvrdilo až nápadně často. Nejsou myšlenky, bude aspoň show.

(Téměř se stydím upozorňovat na jednu neméně častou chybu. Její banalita je zřejmá sama sebou. Ale protože se s touto neřestí setkávám pravidelně, musím jí vyhradit zvláštní místo. Jde totiž o psaní takzvaných „smajlíků“. Nedokážu pochopit, jaký vkus či jaké představy o odborném textu musí mít badatelé vyjadřující se prostřednictvím těchto obličejíčků. Jak může tento komunikační prostředek dospívajících proniknout do odborného stylu? Čte takový badatel vůbec něco jiného než barevné časopisy?)

Formální podoba práce bývá vždy úředně stanovena danou vysokou školou. I když existuje celá řada odlišných zvyklostí, jejich východiskem jsou různé mezinárodní normy ISO. Ty definují celou řadu náležitostí, nejen způsob bibliografické citace.

4.1.1 Normostrana

Norma tedy stanovuje, že jedna strana (tzv. normostrana) má mít formát A4. Text se může vytisknout na obě strany papíru. Každá strana se skládá ze 30 řádků a 60 úhozů (sloupců, znaků na řádku včetně mezer).¹¹ V textovém editoru těmto požadavkům odpovídá písmo **Times New Roman o velikosti 12**. Pro poznámky pod čarou se používá velikost 10.

4.1.2 Výběr písma

Písmo Times New Roman o velikosti 12 je v odborných pracích základním výchozím písmem textu. Pisatelé rovněž mohou využít písma podtrženého či tučného. Kurzíva (skloněné písmo) se používá především pro odlišení přímých citátů (pasáží převzatých z jiných textů) a často pro názvy děl (v bibliografické citaci nebo přímo v textu). Psát citáty kurzívou je nutné kvůli tomu, aby bylo zcela jasné, o jaký druh informací jde.¹² Lze také připustit střídmy výběr jiných typů písmen (Arial, Garamond) pro pasáže autorského textu, které se svým stylem od jiných odlišují – například osobní autorovy komentáře, subjektivní zhodnocení získaných faktů atd.¹³ Srov. též kap. 9.

4.1.3 Odstavce

Zdá se, jako by v posledních letech ustupoval cit pro vnímání odstavců jako logických jednotek textu. Snad je to způsobeno myšlenkovou pohodlností, která odmítá text jakkoli hierarchizovat. Proto připomínám, že odborný text ve společenských vědách odstavce předpokládá. Státní norma dovoluje odstavce neodsazovat, zde však vybízím k pečlivému odsazování začátku odstavců, aby myšlenkové celky co nejlépe vystupovaly z textu a svědčily o promyšlenosti autorovy strategie.¹⁴

¹¹ Tato pravidla pro psaní odborného textu u nás zavádějí tyto normy: ČSN 01 0197 a ČSN 01 6910.

¹² Litomyšlští archiváři užívají kurzívy také pro názvy jednotlivých publikací. Toho se držím i já. Srov. zejména sérii sborníků *Pomezí Čech a Moravy*, vydávaných od roku 1997.

¹³ Pozorný čtenář si jistě povšimne, že jsem při psaní Bedekru zvolil shodná pravidla, tedy Times New Roman o velikosti 12, stejně tak používám i kurzívu. Proti běžnému úzu však nezarovnávám text doprava.

¹⁴ Pokud odstavce neodsazujeme, je nutné je oddělovat mezerou.

4.1.4 Ilustrace

Obrázky či fotografie mají své přirozené místo především v přílohách, kde je autor může rovněž doprovodit podrobným komentářem, který by v hlavním textu spíše překážel. Pouze grafy, fotografie, mapy, tabulky, jež jsou součástí přímého autorského textu (autor je vysvětluje, interpretuje apod.), mohou být zařazeny do kapitol vlastní seminární práce. Srov. 5.2.11. Ilustrace, tabulky, grafy, které jsou součástí textu, by měly být číslovány. I u nich musí být vždy uveden zdroj.

Studenti se často dotazují, zdali je daný obrázek vhodný přímo do hlavního textu, nebo by stačilo jej uvést pouze v příloze. Odpovídám, že záleží především na tom, nakolik se s informacemi pracuje, nakolik obrázek sděluje podstatné v informace pro pochopení tématu etc. Do příloh pak dáváme jen obrázky, které jen hlavní text doplňují, rozšiřují.

4.2 Členění textu

Právě v odborném textu se setkáváme s nesmírnou důležitostí textové syntaxe, tj. s nutností předložit práci jako jemně komponovaný celek, skládající se z logicky propojených částí – kapitol, odstavců, vět a slov. Proto je v seminárních pracích nezbytné vycházet z předem připravené osnovy (představy) o jednotlivých částech celku, o jejich následnosti. K tomu dopomůže například systém graficky odlišených nadpisů – nadpisy pro kapitoly, nadpisy pro podkapitoly, nadpisy pro menší celky atd. Nezapomeňme, že každá velká kapitola by měla začínat na samostatné stránce.

Elegantní způsob členění textu nabízí **číslování kapitol**, které jsem záměrně uplatnil i v tomto Bedekru. Z tohoto důvodu jej nebudu podrobně popisovat, jen upozorním na některé jeho výhody.¹⁵ Toto třídění totiž umožňuje nejen jednoznačně hierarchizovat text a snadno rozpoznat, co je kapitola a co její součást, ale také mezi jednotlivými částmi vzájemně odkazovat, tedy propojovat celou práci ještě poznámkami typu, že dané téma bude podrobněji probráno v další části apod., přičemž číselná „adresa“ usnadňuje veškerou orientaci. Desetinné třídění se však nehodí do prací, jež jsou založeny více reportážně (srov. 2.4 e) nebo vycházejí ze záznamu osobních svědectví (např. v rámci projektu *Zmizelí sousedé*). O těchto ovšem nelze tvrdit, že jsou odborné.

Způsob číslování stanovuje další z norem ISO. U seminárních prací postačuje číslování nejvýše do tří úrovní. Pro úvod zvolíme číslo 0. Je také vhodné, aby „sít čísel“ byla stejně „hustá“ ve všech kapitolách práce. Stává se, že v teoretické části je práce podrobně rozdělena do číslovaných částí, naopak v části praktické čísla téměř chybí. V mnoha pracích studenti rovněž na jednotlivé části neodkazují, což by pomohlo větší logické propojenosti textu (např. slovy: „Jak jsem uvedl v části 4.3...“ apod.). O tomto odkazování (vnitrotextových odkazech) pojednávám také v rámci kapitoly o kompozici, 5.1.

4.3 Titulní list

Všechny školní práce se musí vyznačovat jednotným titulním listem (seminárních, ročníkových, bakalářských, diplomových prací). Závaznou podobu titulního listu uvádím v Příloze č. 1. Zde jsem použil velikost písma 20. Titulní list musí obsahovat: přesný název školy, ve které práce vznikla, název předmětu, školní rok (na vysoké škole semestr akademického roku), celý název práce i její případný podtitul, typ (druh) práce – v našem případě seminární, celé jméno autora, v závorce za jménem třída (na vysoké škole ročník, či dokonce osobní číslo studenta). Titulní list může být napsán větším písmem, název práce je

¹⁵ Nejlepší popis tohoto číslování kapitol jsem našel v následující přehledné práci: KATUŠČÁK, Dušan, Barbora DROBÍKOVÁ a Richard PAPIK. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce: jak psát bakalářské práce, diplomové práce, dizertační práce, specializační práce, habilitační práce, seminární a ročníkové práce, práce studentské vědecké a odborné činnosti, jak vytvořit bibliografické citace a odkazy a citovat tradiční a elektronické dokumenty*. Nitra: Enigma, 2008, s. 29-33. ISBN 978-80-89132-70-6.

nutné psát tučně velkými písmeny. Zásadně nepoužíváme neobvyklá písma, barevné úpravy, ilustrace či podtržení. O vhodných názvech práce se zmiňují v části 5.2.1.

4.4 Čestné prohlášení

Podle nařízení příslušné školy musí být u závažnějších prací na druhé samostatné stránce uvedeno čestné prohlášení autora, že ve své práci použil pouze zdroje, které jsou uvedeny v Seznamu zdrojů. Například těmito slovy: „Prohlašuji, že jsem seminární práci vytvořil samostatně a že jsem uvedl všechny zdroje převzatých informací.“ K němu autor připojí vlastnoruční podpis. V případě seminárních prací není nutné toto prohlášení uvádět.

4.5 Fyzická podoba práce

Seminární práci odevzdáváme napsanou na počítači či popř. na psacím stroji. Text se může psát po obou stranách papíru.. Kromě titulního listu a příloh (mají samostatné stránkování) musí být všechny stránky číslovány (uvádíme až číslo 2, číslo 1 má titulní list). Listy musí být vždy svázané či sepnuté, nikdy volně nebo jen spojené svorkou. Klasická podoba práce vznikne proděravěním listů „děrovačkou“ a jejich sepnutím sponou v deskách. Pečlivost při této činnosti je první vizitkou autora. Pro rozsáhlejší práce je vhodné, aby listy byly spojeny kroužkovou vazbou.

Někdy studenti vkládají jednotlivé listy do fólií - euroobalů, které sepnou kancelářskou svorkou. Tento způsob neodpovídá normě a nelze ho akceptovat.

5. Osnova

5.1 Kompozice

Slovo „kompozice“ znají studenti spíše jako náročné slohové práce z českého či anglického jazyka, které se píše jednou za pololetí. Proto si už jen málokdo uvědomí, že toto slovo pochází ze slovesa „skládat dohromady“, „spojovat“. Ale zároveň ještě přináší hlubší význam, jako by chtělo upozorňovat na příbuznost slova „text“ s textilním tkaním, jemným propojováním látky, tedy odhalit, že taková práce nevznikne splením myšlenek, nýbrž jejich dovedným „utkáním“. Osnova se pak stává noční můrou kompozic, protože studenti dopředu nevědí, o čem jejich text bude, a proto nicneříkající osnovu vytvoří až po samotném dokončení kompozice. Když zde chci psát o osnově, myslím přitom na tkalcovskou osnovu. Chtěl bych, aby si studenti svou práci dopředu rozvrhli, promysleli, i když se jim třeba pod tíhou nových objevů vymkne a dopadne zcela jinak.

Nepovedená práce připomíná svou „syntaxí“, tj. technikou spojování, barevné korále. Na šňůru textu se pověsí rozličná témata, po nichž se s autorem libovolně procházíme jako po zahradě. Ukazuje nám do různých stran, vyjmenovává problémy, letmo načrtává řešení. Kvalitní práci si dovolím přirovnat k patrovému dortu. Text spočívá na pevných základech (faktech, východiscích), dále se pečlivě a opatrně prohlubuje do výšky, ale ne dál, než kam dovolí základna.¹⁶ Dort je obohacen o různé pozoruhodné detaily a vrcholí třeba osobním vyznáním autora. Dortová kompozice tedy svědčí o bádání ve stylu „pozorovat a promýšlet“ (viz kap. 0.1). V této kapitole však nemohu podat recept na výrobu „dortu“, spíše jen seznámím s nejobvyklejším sledem kapitol v mnoha obdobných pracích. Jednotlivé téma si žádá svou vlastní přiměřenou logiku řazení, a tak pro každou seminární práci zůstanou obligátními jen úvodní a závěrečné kapitoly.

Propojenost textu, jeho logická soudržnost vysvitne také z toho, že autor často odkazuje na jiné jeho části. Tento typ odkazů se často označuje jako **vnitrotextové odkazy**.¹⁷ Používají se mnohdy jen lakonická sdělení jako: „viz výše“ (tedy odkaz k již přečtené, předchozí části textu) nebo „viz níže“ (odkaz k tomu, co se čtenář teprve dočte).¹⁸ V odborných pracích je však nutné při odkazování využít číslování kapitol a uvést celou číselnou „adresu“ dané pasáže, případně ještě s uvedením stránky. Z napsaného tedy vyplývá, že tyto odkazy nejlépe vzniknou až po napsání celé práce. Přesto by však badatel měl mít hotovou osnovu celé práce již několik měsíců dopředu, aby věděl, jak budou jednotlivá témata jeho bádání na sebe navazovat. Proto je předložení osnovy součástí povinné pilotní studie, kterou od studentů očekávám zpravidla před vánočními prázdninami (o ní viz níže v 10.3).

5.2 Přehled kapitol a částí fiktivní seminární práce

5.2.1 Titulní list (podrobněji viz výše v 4.3)

Např. s názvem, např. „Možnosti integrace neslyšících v obci“. Záměrně volíme názvy, které co nejužěji specifikují zaměření práce. Uvedený název by mohl mít ještě podtitul „Případová studie o sociální politice Města Ústí nad Orlicí“ apod. K názvu srov. také část 2.2. Vzorový titulní list viz Příloha č. 1.

Vytvořit pro seminární práci přesný název rozhodně není lehký úkol a badatel by měl nad ním přemýšlet dosti dlouho (či se raději zeptat vedoucího). Od názvu se očekává, že pojmenuje téma celé práce. Proto by neměl naznačovat příliš široké pojetí (např. „Integrace neslyšících“), nebo naopak příliš úzké (což se ale často nestává). Název by neměl znít ani

¹⁶ Srov. koncepci vědy (zejm. tzv. empirické báze a hypotézy) u C. R. Poppera.

¹⁷ Toto označení je patrně neoficiální. Při pátrání po webu jsem je nejčastěji našel jako součást oponentských posudků kvalifikačních prací. V odborné literatuře se jinak tento způsob odkazování „na sebe sama“ neoznačuje, uvádí se bez názvu.

¹⁸ K tomu existují latinské zkratky: viz výše = v.s. (vide supra), viz níže = v.i. (vide infra).

příliš publicisticky - není reklamou na text, neočekává se, že bude lákat čtenáře k četbě. Musíme odmítnout nadpisy typu: „Tajemný svět ticha“, „Jak se cítí neslyšící v našem městě?“ Již jsem také zmínil (viz 2.3), že si studenti mnohdy pletou zadání tématu s názvem práce. Domnívají se, že se seminární práce musí jmenovat stejně jako téma, které si v září vybrali. Výběr názvu tématu se však řídí jinými kritérii: jeho cílem je studenty zaujmout.

5.2.2 Čestné prohlášení (viz 4.4).

Na gymnáziu není nutné jej uvádět, ale na druhou stranu svědčí o uvědomělosti autora.

5.2.3 Poděkování.

Bývá obvyklejší u knih, ale ani u tohoto typu textu nelze poděkování odmítnout. Autor může vyslovit vděčnost lidem, kteří ho při práci vedli, podporovali, inspirovali. Poděkovat lze i v jiných pasážích, nejlépe v úvodu či závěru. Pokud děkujeme hned zde na začátku, napíšeme svá slova na samostatnou stránku podobně jako čestné prohlášení. Např.: „Tato práce by nemohla vzniknout bez laskavé pomoci pana Jaroslava Krebse z Ústí nad Orlicí, který mi svým osobním svědectvím otevřel svět nevidomých.“ Samozřejmě, že pomoc pana Krebse musí být v práci dál podrobněji pojmenovaná (údaje či materiály převzaté od něho atd.). Viz 6.7.

Po delších zkušenostech varuji před tím, aby mladí badatelé děkovali svým rodičům (např. že jim umožnili zabývat se prací a nepomáhat s domácími pracemi, že jim trpělivě vařili kávu atd.). Je nutné vyvarovat se toho, co by zanechávalo dojem subjektivismu. Proto doporučuji poděkovat pouze těm, jimž vděčíme za odbornou pomoc.

5.2.4 **Obsah**.

Tuto pasáž je nutné uvádět hned na začátku práce. Pro čtenáře je vlastně jakýmsi podrobným přehledem a může rozhodnout, zdali se bude o práci dál zajímat. Z názvu jen stěží poznáme hloubku a metodu práce, z obsahu však již ano. Pokud byl v práci uplatněn desetinný systém třídění kapitol (viz 4.2), je nezbytné, aby obsah ukazoval na všechny číslované části, i na názvy (témata) podkapitol, popř. dalších jejich součástí. V tomto posledním typu obsahu se současně snažíme, aby bylo zřejmé, co je kapitola a co její součást nejen z číslování, ale i z grafiky celého obsahu (tučné písmo, podtržení, zvláště odsazování od kraje ad.).

Do druhé verze Bedekru ještě připojuji varování před dvěma častými omyly. Zřejmě pod vlivem „osnovy“ odevzdávané v prosinci studenti svévolně „překřtili“ obsah na osnovu. Asi čtvrtina seminárek se tedy neotvírá obsahem, ale „osnovou“. Problémem je také odkazování na čísla stran. Při pročitání práce vždy namátkově ověřuji, zdali se čísla stran skutečně shodují s obsahem - a bohužel často objevím nesoulad. Oba nedostatky lze ovšem snadno vyřešit pomocí jedné funkce textového editoru: automatické číslování kapitol, které navíc umožňuje samostatně generovat také obsah.

5.2.5 Úvod.

Je bezesporu jednou z nejvíce podceňovaných kapitol práce.¹⁹ Spolu se závěrem bývá obětí představy, že jde o jakousi slovní vatu, kterou většina čtenářů stejně nečte. U odborného stylu je to zcela naopak: právě **tyto kapitoly dávají smysl celé práci**. Musím zopakovat, že při bádání nejde o servis informací, ale o jejich interpretaci. Právě úvod nám dovolí pochopit, z jakého zorného úhlu autor k těmto údajům přistupoval. Pokud v něm zjistíme zásadní nepochopení objektivitu bádání, pak už není nutně zbytek práce číst. Co by tedy měla tato kapitola nutně obsahovat?

a) Přesný popis cíle práce. Tedy badatel v něm odpovídá na otázku: Co jsem chtěl v této seminární práci zjistit, objevit, posoudit? U naší fiktivní práce by například mohlo pisatel uvést: „Cílem této studie je posoudit úroveň sociální politiky ve vztahu k neslyšícím a stručně ji porovnat s několika sousedními městy.“ Tento údaj by měl badatel ještě rozvinout,

¹⁹ Někdy se rozlišuje předmluva a úvod. Předmluva má potom charakter (oproti úvodu) osobnější (u vědeckých publikací ji často píše jiný badatel). Úvod Bedekru se svým stylem tedy více blíží žánru předmluvy.

alespoň do jednoho odstavce. Například uvést, komu je práce určena, koho by tyto informace mohly zajímat, jaká by mohla být jejich využitelnost.

b) Přesný popis metody práce. Zmínit časový průběh bádání (jak autor postupoval při vyhledávání zdrojů, při výzkumu atd.). Uvést nejčastěji využívané knihy či jiné publikace, způsob jejich vyhodnocování apod. Jak probíhal dotazník atd. Právě tato významná část v úvodech nejčastěji chybí. Mohla by vypadat například takto: „Nejprve jsem se podrobně zabývala platnou legislativou, přečetla Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením...“

c) Stručný popis obsahu práce. Zde postačí jen v několika větách popsat, z jakých kapitol se práce skládá. Jde vlastně o komentovaný obsah, s různými upozorněními apod. Autor uvede, co je vlastním jádrem práce, které části považuje za nejdůležitější, nejprínosnější. Toto čtenář najde v Bedekru v části 0.3.

c) Motivace k danému tématu. Tedy důvod, proč si badatel téma vybral. Rozhodně není slušné uvádět, že téma bylo badateli přiděleno (to ani není pravda, vždy si mohl vybrat), nebo si stěžovat, že se chtěl zabývat jiným, ale pedagog mu to nedovolil. Odtud bychom se měli dovědět, s jakým předporozuměním k tématu přistupoval. Například: „Toto téma jsem si vybrala také proto, že mám neslyšícího bratrance. Často jsem se od něho dovídala, jak jsou pro něho obtížné běžné úkony každodenního života ve městě...“

Uvedená doporučení naznačují, že dobrý úvod se většinou píše z celé práce jako poslední. Jestliže se tato nařízení budou zdát mladým badatelům příliš formální a neosobní, mohou před úvod ještě zařadit kapitolu, kterou nazvou „Předmluva“. V ní již bude možné svobodněji vyjádřit také pocity, které proces vytváření textu doprovázely. Srov. pozn. 19.

5.2.6 **Teoretická část.**

Tak se přirozeně nenazývá žádná kapitola, ale pod toto označení jsem chtěl zahrnout kapitoly, které obvykle tvoří jakési informační východisko k dalšímu bádání. Některé vysoké školy přímo vyžadují, aby v jádru práce byly obě části zřetelně rozlišeny nadpisy: teoretická a praktická část. Ne u všech prací ze společenských věd je však možné hovořit o něčem praktickém - například u prací historiografických či filosofických. Přesto u nich lze alespoň rozlišit obecnou část jádra, která jen opakuje dosud známá fakta, a vlastní bádání (nebo přemýšlení), které je doplňuje.

V případě naší metafory dortu by se jednalo o základní korpus, na němž spočívají další vrstvy (patra). Tyto kapitoly, jež nám poskytují vstup do problematiky, většinou bývají nejméně čtivé, vycházejí především z literatury (jako kompilace) a podobají se referátu (srov. 1.1). Vzhledem k soustavné přípravě badatele od nich očekáváme poučenější přístup, třeba i s autorovým komentářem, rozhodně nikoli pouhé výpisky z knih či pasáže z internetu. V případě naší fiktivní seminární práce by se kapitoly tohoto oddílu mohly jmenovat: „Sluchové postižení jako nemoc“, „Historie přístupu k neslyšícím“, „Legislativa ve prospěch sluchově postižených“ aj.²⁰

Rozdíl mezi teoretickou a praktickou částí také můžeme popsat podle využití dvou typů zdrojů. V teoretické části převládají tzv. sekundární zdroje - neboli zdroje „o daném tématu“ (články, knihy, akademické práce, které se zabývají stejným nebo podobným tématem). Naproti tomu v části praktické převládají zdroje primární - neboli samotná studovaná skutečnost (prameny, historické dokumenty, umělecká díla, biblické texty, materiály produkované zkoumanou institucí, rozhovory, dotazníky, pozorování ad.).

5.2.7 **Praktická část** (vlastní bádání o tématu).

Nyní už jen těžko mohu poskytnout konkrétní rady, protože zde již začínají autorovy originální příspěvky, jimiž se pokouší posunout bádání o kousek dál, nabídnout zatím

²⁰ Badatel by se měl u tohoto tématu rozhodnout pro jeden z výrazů. Buď „sluchově postižení“, nebo „neslyšící“. Je možné, že druhý výraz je korektnější, nesugeruje představu nedůstojné retardace. Zkoumání tohoto rozdílu však není předmětem Bedekru.

nečekaný pohled, dílčí perspektivu, zamyšlení, svědectví. Netřeba dodávat, že kvůli těmto kapitolám se celá seminární práce píše. V naší vymyšlené práci by mohly vypadat: „Činnost Městského úřadu v Ústí nad Orlicí ve prospěch neslyšících“, „Jaké problémy vidí ve městě sami sluchově postižení“, „Činnost organizací pro sluchově postižené ve městě“ nebo „Jak jsou v Ústí nad Orlicí poškozována práva sluchově postižených“ a „Anketa o vztahu obyvatel k sluchově postiženým“. Srov. též kap. 8.

Známkou přemýšlivého bádání je to, že obě části (teoretická a praktická) jsou propojeny. Nejde o dvě schizofrenní, oddělené hemisféry, ale složitý systém vztahů. Prvním typem takového propojení jsou vnitrotextové odkazy (o nich jsem již psal v části 5.1). Jejich prostřednictvím tedy badatel propojí teoretické poznatky s tím, co zjistil v terénu. Souhlasí jeho zjištění s tím, co se píše v literatuře? Druhou formou zajištění celistvosti jsou badatelovy komentáře, jimiž se v textu vrací k již popsáným poznatkům a srovnává je s tím, co sám poznal, promyslel, ověřil či vyzkoušel. Teoretická část totiž slouží praktické - připravuje ji. Neměla by být psána ještě před samotným bádáním jen z povinnosti „mít už něco na papíře“.

5.2.8 Poznámky.

Pokud autor nepoužívá klasické poznámky pod čarou, vyhradí poznámkám samostatnou kapitolu. Poznámky čísluje nejlépe od čísla 1 až po poslední poznámku v celé práci (nezačíná tedy od čísla 1 znovu v každé kapitole, i když i to je přípustné). Rozhodně však musí být použitím nadpisů odlišeny poznámky k jednotlivým kapitolám. (O poznámkách podrobněji viz kap. 7).

5.2.9 Závěr.

I zde musíme rozlišit věcný a objektivní žánr úvodu od daleko subjektivnějšího doslovu. Jestliže chce autor psát také o své osobní cestě hledání, nechť tak učiní až po napsání závěru v další kapitole. Tam se může autor rozepsat o přínosu bádání pro jeho osobní život, vyslovit nejdůležitější hodnocení, shrnout celou cestu, kterou musel urazit.

Co tedy závěr musí obsahovat? Vlastně pouze jedinou informaci: co badatel v práci zjistil. A to i tehdy, když jeho objevy byly negativní, když se jeho hypotézy nepotvrdily, když nenašel vhodné a přínosné zdroje k tématu. I tuto realitu je nutné zde přiznat. Dobrý závěr tedy zopakuje hlavní poznatky podrobněji vyložené v praktické (badatelské části) a pokusí se rovněž určit, jaký význam jeho objevy mohou mít pro další badatele. V závěru se tak v hutnější podobě vyskytují interpretace, úvahy, důkazy, výsledky terénních výzkumů, které už čtenář zná z jádra práce. Závěr má vždy obecnější charakter. Lze doporučit, aby se neskládal pouze z jediného odstavce a zahrnoval alespoň jednu normostranu.

5.2.10 Seznam zdrojů.

Častěji se tato důležitá kapitola označuje jako „Prameny a literatura“ nebo „Použitá literatura“. Přikláním se k „Seznamu zdrojů“, protože ani jeden z názvů nezahrnuje celý rozsah kapitoly – měla by totiž obsahovat i odkazy na osoby či internet. Alternativou by mohl být název „Seznam použitých zdrojů“.²¹ Tento seznam by měl přinést kompletní abecední přehled všech knih, článků, webů, osob, fondů aj., které autor využil při tvorbě seminární práce – tj. alespoň do nich nahlédl. Samozřejmě, bohatý a dlouhý seznam svědčí o nemalém badatelově úsilí, ale uvádět zdroje, které sám neviděl, je hrubý podvod. Každý čtenář či posuzovatel práce může zkontrolovat autorovu pečlivost právě pohledem do tohoto seznamu – pokud nějaký citovaný článek v seznamu chybí, nemůže už autorově pít příliš důvěřovat.

Seznam zdrojů by měl uvádět všechny položky podle pravidel bibliografické citace (o nich v následující kapitole), které musí být **řazeny abecedně** podle příjmení autora (pokud autor chybí, pak podle názvu). Proti předchozím letům již nenařizují, aby se přehled skládal

²¹ Před slovem „použitý“ nás varovala Mgr. Alena Přibáňová, tehdy (asi v roce 1997) doktorandka Ústavu české literatury při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Podle ní je výraz „použitý“ příliš spotřební, jako bychom zdroje používali po způsobu obyčejného zboží.

z několika oddělených složek – ze seznamu pramenů, seznamu literatury, ze seznamu periodik (časopisů, novin atd.), ze seznamu internetových článků (nikoli jen stránek), ze seznamu osob (informátorů). Nyní tedy postačí uvést všechny využité zdroje bez rozlišení pod sebou jen podle abecedního kritéria. Mezi jednotlivými položkami vynecháme volný řádek. U publikací se neuvádějí čísla stran, u článků naopak uvádíme rozsah stran (v časopise, sborníku apod.). Jestliže se v seznamu objevuje více prací jednoho autora, lze využít výraz „TÝŽ“. Seznam zdrojů tedy badatel vytvoří tak, že znovu projde všechny své odkazy (například v poznámkách pod čarou) a jednotlivé zdroje vypíše a abecedně seřadí. I když takový výčet není ani trochu přehledný, při psaní odborných textů se vyžaduje na většině vysokých škol.

- V následující tabulce uvádím jakousi miniukázkou seznamu zdrojů naší seminární práce, který záměrně obsahuje různé typy citací. Jde ovšem jen o zkrácený přehled, ve skutečné práci by se mělo objevit více různých zdrojů.

SEZNAM ZDROJŮ

BUMBA, Jan. Neslyšící trápí neustálé komunikační bariéry ve společnosti. *Český rozhlas* [online]. 23. 9. 2011. [cit. 2015-08-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/952438

HAVIGEROVÁ (rozená PETŘÍKOVÁ), Jana Marie. Odborná asistentka Ústavu primární a preprimární edukace Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové.

HOLUBOVÁ, Monika. *Problematika osob se zdravotním postižením a jejich postavení na trhu práce na Táborsku* [online]. Jindřichův Hradec, 2007 [cit. 2015-08-17]. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/show_file.php?soubor_id=6259. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci. Vedoucí práce Jaroslava Sedláková.

LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 284 s. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2449-5.

MACUROVÁ, Alena. Aktuální problémy komunikace, kultury a vzdělání neslyšících. *Speciální pedagogika*. 2001, 4(11): 248-251 s. ISSN: 1211-2720.

PETŘÍKOVÁ, Jana. Postoj majoritní společnosti ke sluchově postiženým a jeho odraz v terminologii. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: Psychologica*. 5/2001. S. 73-85.

5.2.11 Přílohy.

Obvykle se nepovažují za součást práce, ale za jakýsi dodatek. Proto čísla jejich stránek uvádíme znovu od jedničky, nebo dokonce místo čísel uvádíme písmena. Do příloh dáváme samostatně fotografie, ukázky pramenů (dokumenty, texty rozhovorů, články apod.), rozsáhlejší texty, ukázky z webových stránek, mapy, ... Ačkoli přílohy tvoří samostatnou složku (svázanou sice s vlastní prací), odkazujeme na ně co nejvíce v textu vlastní práce (podobně jako zde v Bedekru).

K formální podobě příloh: Na samostatnou stránku nadepíšeme „Přílohy“. Na další stránce vypíšeme číslovaný seznam všech příloh. Každá příloha má své číslo a svůj krátký komentář (umístíme ho např. pod obrázkem). U všech příloh musí být uveden podrobný

odkaz na zdroj, u původních fotografií jejich autor (tedy například jméno autora práce, pokud fotografii pořídil sám).

O problému výběru příloh se zmiňuji v části 4.1.4. Obecně lze konstatovat, že přiložené materiály poskytují rozšiřující informace k samotné práci. Ty opravdu podstatné by měly být obsaženy přímo v jádru.

6. Zásady práce se zdroji

6.1 Zdroje a informace ve společenských vědách

Ve společenských vědách se málokdy pracuje s nezvratnými, objektivně (a věčně platnými) fakty, jakými jsou v matematice pravidla o pravoúhlém trojúhelníku. Sociální vědy akcentují více než jiné pohled, názor a interpretaci.²² Předpokládají, že fakta jsou sociálně, historicky, kulturně podmíněná, a že tedy žádný vědec nemůže podávat jevy tak, jak jsou, ale vždy v určitém zorném úhlu.²³ Pro tvorbu seminární práce to znamená vzdát se představy, že badatel předloží strohý (referátový) přehled, jak se věci mají, ale naopak musí záměrně vyhledávat údaje z mnoha různých (vzdálených) zdrojů, konfrontovat je, kriticky poměřovat. Z tohoto důvodu je nemyslitelné „zapomínat“ uvádět své zdroje. Jestliže si studenti pletou seminární práci se servisem faktů, potom rovněž nepochopili samotnou podstatu humanitních věd – jejich závislost na interpretacích. Nepoznali, že většina otázek ve vědě netkví v prostém sběru údajů, nýbrž v jejich výkladu. Viz též kap. 9 o objektivitě.

Při této příležitosti bych chtěl formulovat jednu zásadu: **Čím častěji pisatel odkazuje na svůj zdroj, tím je jeho práce věrohodnější.** Mladý badatel musí překonat svůj vrozený odpor znovu a znovu připomínat, že ve svých úvahách vychází pořád z jedné knížky, jen třeba z různých stránek. Případá mu trapné několikrát v jiném odstavci připojovat poznámku pod čarou. Ale větší chybou je odkazovat nedostatečně než přílišně. Druhý případ dává tušit, že pisatel usiluje o úzkostlivou korektnost. Množství poznámek pod čarou s udáním zdroje na první pohled vypovídá o důslednosti autora. Ani jedna převzatá myšlenka bez odkazu! A to i v případě, že by si autor nepamatoval, odkud ji kdysi převzal (může alespoň do poznámky napsat, že to kdysi někde četl). Právě v systému důsledných odkazů se odehrává vlastní tvůrčí odborná činnost. Zkušený odborník z odkazů rozpozná, nakolik může autorovi věřit, jak pilný byl při svém bádání, zda objevil dosud neznámé prameny apod. Čte-li naopak v textu informativní pasáž, aniž by v ní mohl poznat, jak autor k těmto faktům přišel, může celou práci s klidným svědomím hodit do koše, i kdyby to byl jen jediný odstavec – tady bude právem autora podezřívát z „vykrádání“ cizích textů. Ano, to by byl největší prohřešek v seminární práci.²⁴

6.2 Typy pasáží z hlediska závislosti na zdroji

Pro větší názornost jsem se rozhodl rozlišit čtyři typy textu podle míry, v jaké vycházejí z textu jiného. Především proto, aby mladí badatelé dokázali vycítit, nakolik jsou povinni (a jakým způsobem) uvádět svůj zdroj. První tři uvedené typy lze v seminárních pracích přijmout jako standardní, další dva naopak představují vůbec největší prohřešky, jaké se v nich mohou vyskytnout.

TYPY TEXTU V SOULADU S CITAČNÍ ETIKOU:

a) **Vlastní autorský text.** V něm není pisatel nijak závislý na jiném textu. Píše o tom, co sám viděl, prozkoumal, nebo předkládá své originální úvahy, k nimž při bádání došel. Je to jediný typ textu, ve kterém se nemusí uvádět zdroj! Jestliže badatel neuvádí žádný odkaz, potom musí být daný úsek textu považován za jím samostatně vytvořený.

b) **Parafráze jiného textu.** Pisatel vlastními slovy píše o tom, co se dověděl odjinud, z jednoho či více textů. V jeho slovech již může dojít ke zkreslení, volnému výkladu, úpravě, popularizaci atd., což je přirozené. V tomto případě už samozřejmě pisatel odkazovat musí, a to i kdyby parafrázoval zároveň deset různých článků. Pečlivé odkazy totiž umožní dohledat

²² O rozdílu mezi humanitními a přírodními vědami hovořím obvykle na začátku prvního ročníku. Upřednostňuji pohled Wilhelma Diltheye, i když s dalším vývojem se hranice obou typů věd spíše setřely.

²³ Postmodernismus otevřel cestu k relativizaci poznatků i takových přísných věd, jakými jsou např. matematika či biologie. Viz Zdeněk Neubauer, Petr Vopěnka či Stanislav Komárek.

²⁴ Odkazovat musíme i na naše vlastní starší texty. Někteří vědci rádi přepracovávají starší publikace a vydávají je znovu jako „nové“. To je hrubé porušení autorské etiky.

původní text a zjistit, nakolik byl v práci věrný předlohám (a zdali je správně pochopil). Parafrazi nejlépe rozpoznáme, když pisatel před odkaz napíše zkratku „srov.“ („srovnej“), vyzývající ke konfrontaci se zdrojem. Srov. 6.9.

c) **Přímý citát.** Pisatel převzal text z jiného zdroje, tedy v původním znění (včetně pravopisu) a začlenil ho do vlastní práce. V tomto případě musí být převzatá pasáž celá v uvozovkách a vždy psaná kurzívou (srov. 4.1.2). Za uvozovkami je nutné přičlenit standardizovaný odkaz na zdroj (viz např. přímé citáty na s. 4, 11 a 39 Bedekru).

TYPY TEXTU PORUŠUJÍCÍ CITAČNÍ ETIKU:

d) **Úprava jiného textu.** Pisatel nechtěl převádět do své práce celou pasáž z jiného textu, ale zároveň nenašel lepší způsob jak dané informace předložit. Proto věty z původního textu obměnil, použil jiná slova, jiný slovosled, typ souvětí, aby nemohl být nařčen z podvrhu. Přitom bedlivě odkazuje na zdrojový text, ale obměněný text není odlišen jako převzatý. Jde o jeden z nejčastějších podvodů ve vysokoškolských pracích, který lze snadno odhalit zadáním klíčových slov do vyhledávače. Badatel vytváří dojem, že jde o jeho vlastní parafrazi uvedeného zdroje, ve skutečně jde o upravený přímý citát. Pokud dokonce chybí odkaz na zdroj, lze již hovořit o plagiátu. Ve školním roce 2014/2015 se objevil dokonce nový typ podvrhu - nepřiznané citáty byly překladem cizojazyčných článků.

Pokoušení opisovat ze zdrojů vzniká především tehdy, když autor vlastně nemá, co by k tématu sám za sebe řekl: tedy ho vlastně ještě samostatně nepromyslel. Jistou zkouškou by mohlo být, pokud by ho hodnotitel ze znalostí těchto pasáží vyzkoušel - pravděpodobně by zde neobstál. Jinou cestou se ukazuje převzetí dané pasáže, ale doplněné o vlastní komentář, parafrazi atd. Nastane-li taková situace, měl by se autor zamyslet, nakolik je jeho práce přínosná a zda není jen oním strohým referátem.

e) **Plagiát.** Převzetí cizího textu a jeho uvedení v práci, jako by šlo o vlastní autorský text. Toto hrubé porušení citační etiky, i kdyby k němu došlo jen v malé míře, znehodnocuje celou práci a vrhá negativní světlo i na samotného badatele. Jde vlastně o krádež - textu nebo myšlenky. V současné době lze plagiáty snadno odhalovat pomocí webových vyhledávačů (například díky tomu, že univerzity povinně zveřejňují kvalifikační práce na internetu).

6.3 Dvě metody odkazů na zdroj

U každého odkazu musíme uvést tzv. bibliografický údaj - předepsané pořadí údajů o daném zdroji. Doporučuji studentům, aby tyto citace prováděli podle specializované webové stránky. Zde jim generátor citací vytvoří požadovaný odkaz zcela v souladu s normou ISO.²⁵ Všechny citace jsem v tomto Bedekru vytvořil pomocí generátoru citací. Při jeho použití je však třeba umět rozlišit mezi mnoha typy zdrojů. Existence této pomůcky však nedovoluje, aby se studenti neučili znát zpaměti, co všechno do bibliografické citace patří.

V humanitních vědách se vyskytují zejména dva způsoby uvádění zdrojů. První z nich odkazuje na precizně vypracovaný seznam zdrojů. Odkazy se tu píší do závorky za příslušnou pasáž a v závorce se uvede jen příjmení autora, rok vydání publikace (pokud se v seznamu zdrojů nachází více děl téhož autora) a stránka, na kterou chce badatel přímo odkázat. Čtenář tedy listováním v seznamu snadno rozpozná, z jaké publikace pisatel vycházel.

► Příklad odkazu v závorce (parafraze jiného textu – typ 6.2 b):

Mariologická literatura celého 19. století nedosahovala vysoké úrovně. Většina děl se neopírala o teologické studium, vycházela jen ze sladkých zbožných citů. Výjimku tvořily jen přínosy pocházející z významných mariánských zjevení. (Laurentin 2005, s. 82-84).

V seznamu zdrojů pak může čtenář vyhledat přesný bibliografický údaj o knize:

LAURENTIN, René. *Pojednání o Panně Marii*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-728-7.

²⁵ KRČÁL, Martin a Miroslav GAJDA. CITACE.COM, S.R.O. *Citace.com: Vytvářejte a spravujte své citace zdarma* [online]. Brno [cit. 2015-08-17]. Dostupné z: <http://www.citace.com/>

V Bedekru jsem se však rozhodl upřednostňovat jiný typ odkazů, totiž **odkazy prostřednictvím poznámek pod čarou**. Autor tedy odkazuje tak, že za příslušnou pasáž (nejčastěji za tečku za větou) přičlení malé číslo (v horním indexu či jen v závorce), které identifikuje konkrétní poznámku pod čarou (nebo popř. v samostatné kapitole poznámek). Textový editor Word umožňuje vkládat poznámky pod čarou pomocí funkce „Vložit“, kterou najdeme na druhé horní liště.

► Příklad odkazu pomocí poznámky pod čarou

Mariologická literatura celého 19. století nedosahovala vysoké úrovně. Většina děl se neopírala o teologické studium, vycházela jen ze sladkých zbožných citů. Výjimku tvořily jen přínosy pocházející z významných mariánských zjevení.²³

V poznámce pod čarou pak najdeme tento údaj:

23) Srov. LAURENTIN, René. *Pojednání o Panně Marii*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 82-84. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-728-7.

Čtenář může na první pohled získat dojem, že poznámky pod čarou nejsou tolik úspěšné. V odkazech však můžeme používat množství zkratk, takže celý bibliografický údaj stačí uvést jen jednou. Srov. 6.10.

Druhý způsob odkazování se nám zdá výhodnější z několika důvodů. Odkaz v závorce poněkud tříští autorův text, zvláště pokud se drží naší zásady odkazovat co nejčastěji. Listování a hledání v seznamu zdrojů rovněž nepovažujeme za nešťastnější. Poznámka pod čarou nám dovoluje sledovat autorovu strategii jediným pohledem dolů. Mladý badatel zároveň může do poznámky přidat jakýkoli krátký vysvětlující komentář, což v případě závorek nelze. Komplikovanější může být „závorková“ metoda při odkazech na internet. Viz rovněž kap. 7 o poznámkách pod čarou.

► Příklad autorova komentáře v poznámce pod čarou

23) Předchozí odstavec jsem vypracoval výhradně na základě díla: LAURENTIN, René. *Pojednání o Panně Marii*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 82-84. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-728-7.

6.4 Odkazy na tištěnou literaturu

6.4.1 Odkaz na knižní publikaci

Když uvádíme (citujeme) nějakou knihu, bývá odkaz nejjednodušší. Do poznámky pod čarou uvádíme tzv. **bibliografický údaj** v tomto pořadí: Příjmení autora velkými tiskacími písmeny (bez akademických titulů!), čárka, křestní jméno autora. Kurzívou celý název knihy včetně podtitulu. Místo vydání. Dvojtečka. Nakladatelství, rok vydání. Rozsah stran, ze kterých citujeme (pokud neodkazujeme na celou knihu jako např. v seznamu zdrojů.) Mezinárodní standardní číslo knihy - ISBN (u starších knih chybí, též nebývá u soukromých či malých tisků).²⁶

► Příklad bibliografického údaje o knize v poznámce pod čarou (jen povinné údaje)

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Pozitivní psychologie. Radost, naděje, odpouštění, smířování, překonávání negativních emocí*. Praha: Portál, 2004, s. 126/127. ISBN 80-7178-835-x.

Ne všechny bibliografické údaje jsou povinné. Například překladatel (u beletrie či poezie dosti významný údaj) se běžně neuvádí. Také není nutné uvádět, o kolikáté jde či v jaké edici nebo počet stran. Pokud některý údaj v knize chybí, raději na to v bibliografické citaci upozorníme.

²⁶ Číslo ISBN nejčastěji najdeme na prvních stránkách, méně často v tiráži na konci knihy. Běžné bývá neuvádět nakladatelství, v sociálních vědách však považují tento údaj za nezbytný (např. v literární vědě!). Lze také přehodit název nakladatelství a místo vydání. Pečlivý čtenář může za tento bibliografický údaj ještě doplnit: kolikáté vydání, rok a místo prvního vydání, rok prvního vydání cizojazyčného originálu, jméno překladatele.

- ▶ Příklad bibliografického údaje o knize v poznámce pod čarou (i nepovinné údaje)
KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Pozitivní psychologie. Radost, naděje, odpouštění, smířování, překonávání negativních emocí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 126/127. Psychologie (Portál). ISBN 80-7178-835-x.

Může nastat zvláštní situace, kdy publikace nemá jednoho autora. V tomto případě jako autora uvedeme první jméno a přidáme zkratku „a kol.“ – a kolektiv autorů.²⁷

- ▶ Příklad bibliografického údaje o knize se dvěma autory
PEČENKA, Marek a Petr LUŇÁK. *Encyklopedie moderní historie*. 3. rozš. vyd. Praha: Libri, 1999, 655 s. ISBN 80-859-8395-8.
- ▶ Příklad bibliografického údaje o starší knize (bez ISBN) vytvořené osmi autory
ČIHAŘ, Jiří a kol. *Příroda v ČSSR*. 3. rozš. vyd. Praha: Práce, 1988. 432 s. ISBN neuvedeno.

6.4.2 Odkaz na sborník textů

Sborníkem zde obecně nazýváme publikaci, ve které jsou shromážděny články více různých autorů, např. sborníky z konferencí, sborníky k určitému výročí, soubory úvah k jednomu tématu, antologie ad. Badatel může odkazovat buď na jeden článek ze sborníku, nebo na celý sborník. V obou případech se odkaz podobá tradičnímu odkazu na knižní publikaci, až na uplatnění některých zkratk. Chceme-li citovat jeden článek, počínáme si, jako bychom citovali samostatnou knihu. Jen za název vložíme slůvko „in:“ a pak už vypíšeme bibliografické údaje. Na rozdíl od knihy se kurzívou uvádí název sborníku, nikoli citovaného článku.

- ▶ Příklad odkazu na jeden článek ve sborníku
RŮŽIČKA, Jindřich. Osobnost Huberta Gordona Schauera. In: *Hubert Gordon Schauer. Osobnost, dílo, doba. Sborník příspěvků z mezioborového vědeckého sympozia, které v Litomyšli ve dnech 26.-28.května 1992 uspořádaly Historický ústav ČSAV, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Zastupitelstvo Města Litomyšle a Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli*. Litomyšl: Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, 1994, s. 7-19. ISBN neuvedeno.²⁸
- ▶ Příklad odkazu na celý sborník
František Matouš Klácel - filozof, spisovatel a novinář: Sborník ze sympozia konaného ve dnech 24.-26. září 2008 v České Třebové. 1. vydání. Česká Třebová: Městské muzeum v České Třebové, 2008. ISBN neuvedeno.

6.4.3 Odkaz na článek v časopisu, novinách

Odkaz na článek nějakého periodika se podobá odkazu na článek ve sborníku. Doporujeme obdobně používat zkratku „In“, aby bylo zjevné, že jde o součást časopisu, ačkoli se v literatuře setkáváme i s citacemi bez této zkratky. U periodik uvádíme příslušné číslo a ročník, nejlépe také datum vydání (zejm. u deníků). Samozřejmě též čísla stran, na nichž se článek nachází (zvl. v případě rozsáhlejších časopisů). Podle normy ISO opět uvedeme kurzívou až název periodika. Pak rok vydání, tučně ročník, do závorky číslo, za dvojtečku stranu. Pak číslo ISSN (při citaci jednoho článku však norma nevyžaduje toto číslo uvádět, je nutné, jen když odkazujeme na časopis obecně).

- ▶ Příklad odkazu na článek v časopisu - první varianta (striktně dle normy)
SLÁDEK, Zdeněk. Rusko hledá ztracenou identitu. *Listy: Dvoutměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog*. 1999, **29** (2): 52. ISSN 1210-1222.

Uvádím také druhý, názornější způsob citace, který uvádí všechny povinné údaje, ale srozumitelnější formou („postaru“). Na rozdíl od článků ve sbornících např. norma nenařizuje používat „in“. Především se při této variantě výrazněji naznačí ročník a číslo časopisu. Zkratka „roč.“ se týká ročníku časopisu (kolikátý rok už vychází), „č.“ označuje číslo

²⁷ U knih s menším počtem spoluautorů (např. třemi) můžeme uvádět všechna jména.

²⁸ Podobný typ publikací nemá ISBN.

periodika (zpravidla se čísluje jen v rámci jednoho roku). Například 2/1999 naznačuje, že jde o druhé číslo vydané toho roku.

► Příklad odkazu na článek v časopisu - druhá varianta (náznornější)

SLÁDEK, Zdeněk. Rusko hledá ztracenou identitu. In: *Listy: Dvuměsíčník pro politickou kulturu a občanský dialog*. Vydáno 1999. Roč. 29, č. 2. S. 52.

Novinové články se citují podobně. „In“ se nemusí uvádět. Naopak nutné je napsat přesné datum vydání novin. U některých tiskovin ovšem jméno chybí, potom to pouze uvedeme v bibliografickém údaji.

► Příklad odkazu na článek v tištěných novinách - s uvedením autora

HORÁK, Ondřej. Pokušení svatého spisovatele. In: *Lidové noviny*. 15. 8. 2015, roč. 28, č. 190. S.17-18.

► Příklad odkazu na článek v tištěných novinách - jméno autora chybí

Autor neuveden. Tuhle politickou špínu volíme: Za milionový „dar“ klidně změní zákony. In: *Nedělní Aha!* 27.9. 2009, roč. neuveden, č. 39. S. 8.

6.5 Odkazy na elektronické zdroje

Již jsem upozornil (v části 2.4 b) na úskalí internetových zdrojů. Umět čerpat z elektronických zdrojů vyžaduje určitou schopnost rozlišování. Informace, které „visí“ na těchto stránkách mnohdy postrádají jméno autora, obsahují řadu omylů (včetně gramatických chyb), po čase bývají z těchto stránek odstraňovány. Na webových adresách tedy nelze postavit celou seminární práci. Zvědavý badatel alespoň může dosáhnout toho, že z internetu vybere nejserióznější zdroje. Za takové považují především různé databáze odborných článků či studií, elektronické knihovny apod. Tyto zdroje mají vždy jednoznačné autorství a časové zařazení. Internetové stránky jednotlivých institucí (např. neziskových organizací) jsou vlastně jakousi sebestylizací (či reklamou) příslušné instituce, a tedy na jejich údajích nelze příliš stavět. Nejméně věrohodné bývají rozličné referáty, „výlevy“ na osobních stránkách, popř. hesla v jednoduchých encyklopediích. I česká hesla v internetové encyklopedii *Wikipedii* nemusí mít vysokou úroveň, většinou je tvoří obyčejní laici.

Proto v Bedekru uvádím bibliografické citace především těch elektronických zdrojů, které mají vysokou odbornou úroveň. Na prvním místě jde o akademické práce. Většina univerzit je zveřejňuje na svých webových stránkách a lze je snadno vyhledat pomocí služby *Google Scholar* (tento vyhledávač zobrazuje pouze vědecké práce). Je-li to možné, k posouzení hodnoty této práce pomůže oponentský posudek zveřejněný ve zvláštním souboru spolu s ní. Dále lze doporučit webovou podobu specializovaných časopisů, mnohé z nich vznikají při jednotlivých katedrách a jsou volně dostupné. Mnozí badatelé mají své vlastní weby a na nich zveřejňují své práce. Také existují volně dostupné sborníky a další soubory článků.

6.5.1 Odkaz na elektronickou podobu akademické práce

Citujeme podobně jako knihu či článek v časopise. Tedy celé jméno autora (nejprve příjmení velkými tiskacími písmeny), kurzívou název akademické práce (včetně podtitulu). Za název uvedeme do hranaté závorky typ nosiče [online]. Potom datum zveřejnění (zde jsem uvedl datum obhajoby práce). Do další hranaté závorky se musí uvést datum citace, protože se webové stránky často a rychle mění - nejprve se uvede měsíc, potom den. Níže uvedené datum je tedy 18. srpen 2015. Nyní za výraz „dostupné z:“ napíšeme celou dlouhou webovou adresu. Ta nesmí být „proklikávací“ - tedy v podobě hypertextového odkazu (podtržená či modrá). Hypertextový odkaz snadno odstraníme v textovém editoru kliknutím myši. Následně musíme uvést, o jaký druh práce se jedná a na kterém pracovišti vznikla - a to až na úroveň katedry (pokud je uvedeno). Jméno vedoucího práce je již nepovinný údaj.

► Příklad odkazu na elektronickou podobu akademické práce (pokud neodkazujeme na konkrétní stránku)

MÜLLEROVÁ, Markéta. *Povědomí studentů gymnázií o sluchovém postižení a komunikaci s jedinci se sluchovým postižením* [online]. 20. 5. 2014 [cit. 2015-08-18]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/350648/pdf_m/Diplomova_prace_-_Marketa_Mullerova.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky. Vedoucí práce Lenka Hricová.

Předchozí příklad citace akademické práce cituje práci jako celek. Častěji však badatel uvádí nějakou konkrétní stránku, ze které při psaní svého textu čerpal. Z tohoto důvodu uvádím další příklad. Rozsah citovaných stran uvede mezi datum zveřejnění a hranatou závorkou s datem citování.

- Příklad odkazu na elektronickou podobu akademické práce (pokud odkazujeme na konkrétní stránku)

SVOBODOVÁ, Eliška. *Využití trampolíny ve fyzioterapii* [online]. Praha, 2010, s. 31-32. [cit. 2015-08-18]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/78526>. Bakalářská práce. 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, Klinika rehabilitačního lékařství. Vedoucí práce Alena Herbenová.

6.5.2 Odkaz na elektronický odborný článek

Jak už jsem poznamenal na začátku kapitoly 6.5, na webu lze s jistou obratností objevit velmi kvalitní (často i recenzované) odborné články. Příkladem může být časopis *E-psychologie*, který nabízí zdarma studie k mnoha tématům. Badatelé tak nemusí chodit po knihovnách a v pohodlí domova najdou to, co by dříve museli složitě opisovat ve studovněch. Takové články se citují podobně jako jiné časopisy, kurzívou je opět název časopisu, ne článku. Protože se v názvu časopisu vyskytuje zkratka ČMPS, která nikde nebyla vysvětlena, musel jsem po ní pátrat jinde na webu. Číslo stran odkazují na celý článek (které strany v časopisu zabírá právě jeho text), nikoli na konkrétní místo (záleží na potřebě citujícího).

- Příklad odkazu na elektronický odborný článek (pokud odkazujeme na celý text článku)

PRESSLEROVÁ, Pavla a Kristýna RUSNÁKOVÁ. Slabí čtenáři v kontextu porozumění čtenému: Přehledová studie. In: *E-psychologie: Elektronický časopis Českomoravské psychologické společnosti* [online]. 2015. Roč. 9, č. 1. S. 29-41. [cit. 2015-08-18].

Dostupné z: http://e-psycholog.eu/pdf/presslerova_rusnakova.pdf

6.5.3 Odkaz na příspěvek na odborném webu

Existují kvalitní webové stránky, které poskytují texty psané špičkovými odborníky, texty, které mají poznámkový aparát, precizně vedenou argumentaci, tedy náležitosti badatelského přístupu. K takovým rozhodně nepatří web *Psychologie.cz*, jehož hlavním účelem je popularizovat či vychovávat. Naopak z oblasti práva mohou vyzdvihnout web *Iuridicum Remedium*, vybavený rubrikou odborných článků.

Citace příspěvku na webu opět vychází ze schématu známého už od sborníků - kurzívou se uvádí až název celého webu.

- Příklad odkazu na příspěvek na odborném webu (pokud odkazujeme na celý text článku)

SVATOŠOVÁ, Helena. Utajování versus základní práva a demokratické standardy včetně problematiky zbraní. *Iuridicum Remedium: Není nám to jedno* [online]. 2005 [cit. 2015-08-18]. Dostupné z: http://www.iure.org/sites/default/files/article/downloads/5_utajovani_versus_zakladni_prava_a_democraticke_standardy.pdf

5_utajovani_versus_zakladni_prava_a_democraticke_standardy.pdf

6.5.4 Odkaz na příspěvek na zpravodajském webu

Seriózní internetové zpravodajské servery obsahují řadu mnohdy podrobných článků i se jménem jejich autora. Případné šifry jmen autorů můžeme snadno rozluštit.²⁹ U níže uvedeného příkladu si povšimněme poněkud riskantní situace s autorstvím. Jde totiž o rozhovor novináře Gazdíka s egyptologem Bártou. Jako autora tedy musím uvést novináře, samotný zpovídáný badatel se ocitne až v názvu. Též nezapomeňme napsat přesné datum

²⁹ U serveru *Aktuálně.cz* např. kliknutím na šifru autora.

zveřejnění příspěvku. Protože články na webech nejsou stránkovány, uvádět čísla stran tedy nelze.

► Příklad odkazu na příspěvek na zpravodajském webu

GAZDÍK, Jan. Miroslav Bárta: Bojme se sami sebe, ne islamistů nebo Ruska. *Aktuálně.cz* [online]. 22. 7. 2015. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://nazory.aktualne.cz/rozhovory/miroslav-barta-bojme-se-sami-sebe-ne-islamistu-ci-ruska/r~c4758068304811e59db2002590604f2e/>

6.5.5 Odkaz na příspěvek na osobním webu

Samozřejmě, že nelze zakazovat čist osobní blogy. Bohužel v poslední době se mnozí inteligentní publicisté začali přesouvat na Facebook. Stále však lze nalézt mnoho skvělých článků, které citovat v odborné práci rozhodně není ostudou. Pátrejme tedy po osobních webech vědců, badatelů, filosofů, jistě objevíme vzácné perly.

Následující příklad tohoto typu odkazu je zajímavý také tím, že doplňuje jméno autora. Blogger se obával zveřejnit své jméno, proto použil pseudonym. Jestliže však badatel ví, o koho se jedná, může identitu autora odtajnit.

► Příklad odkazu na příspěvek na osobním webu

Homunkulus (=HOLÁSEK, Pavel). Knihovnička krajinná: Text pro Literárky. *Homunkulův blog* [online]. Úterý 1. dubna 2008 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://homunkulus72.blogspot.cz/2008/04/knihovnicka-krajinna.html>

6.5.6 Odkaz na celý web

Někdy při bádání chceme upozornit na celý web jako na významný zdroj informací. Nebo se zabýváme nějakou institucí, a tedy součástí našeho kritického pozorování je i samotný web této instituce. Takový odkaz jsem už použil v části 6.3, když jsem chtěl mladé badatele upozornit na skvělou službu *Citace.com* (zde je uveden v pozn. 25 celý odkaz na web). Nyní tedy uvedu korektní odkaz na webové stránky naší školy. Nezapomeňme, že dle normy bychom měli pátrat po názvu společnosti, která web vytvořila. Kurzívou je už samotný název webu (nejde o součást nějakého většího celku).

► Příklad odkazu na celý web

Gymnázium Ústí nad Orlicí: Gymnázium Ústí nad Orlicí, T. G. Masaryka 106, 562 01, Ústí nad Orlicí [online]. 2015 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://gymuo.cz/>

6.5.7 Odkaz na heslo na Wikipedii

Asi neznámějším českým wikipedistou je filosof Jan Sokol. Jeho hesla (k jejichž autorství se přiznal) mají podobu skutečného odborného slovníkového pojednání, uvádí mnoho literatury, formuluje zcela přesně. Toto ovšem nelze prohlásit o všech heslech této encyklopedie. Pro mladého badatele tedy může představovat spíše východisko - základní fakta, která on sám svým pátráním prohloubí, zpřesní či vyvrátí. Citovat *Wikipedii* je tedy možné, ale stavět na ní nelze.

Studenty asi překvapí, že se v citaci objevuje San Francisco, jde ale o standardizovaný údaj o společnosti, která encyklopedii provozuje. Rok 2001 je rokem, odkdy má na tento projekt registrována autorská práva. Časový údaj uvádí poslední aktualizaci (úpravu) citovaného hesla, ten zjistíme pod heslem zcela dole, kde je malým písmem napsáno: „*Stránka byla naposledy editována 20. 2. 2015 v 20:25.*“

► Příklad odkazu na heslo na Wikipedii

Kontradikce. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 20. 2. 2015 v 20:25. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kontradikce>

6.6 Odkazy na sbírkové fondy

Je ctí, když autor ve své seminární práci využije muzejní či archivní sbírky. Pravidla citace vždy musí respektovat způsob uspořádání daných sbírek. Muzea a archivy

člení své sbírky do jednotlivých fondů. Uvnitř fondů pak odkazujeme na kartony, složky, popř. jinak dle organizace fondu. Pokud jsou sbírky inventarizovány, dostane badatel do ruky katalog, podle něhož si z fondů vybere. V opačném případě je odkázán na znalosti (paměť) pracovníků.

Ve třech uvedených příkladech vycházím z materiálů, které jsem sám ve fondu vyhledal, proto mají literární povahu.

- ▶ První příklad odkazu sbírkový fond (muzejní fond)
Jiří KAREN: *Anděl s jedním křídlem (Dětství)*. Z cyklu „*Kruh života a smrti*“. 1920-1934. *Podhořany u Skutče*. Strojopis uloženy v archivu Regionálního muzea a galerie v Litomyšli. Fond „Jiří Karen“, karta 637.
- ▶ Druhý příklad odkazu sbírkový fond (archivní fond)
Teréza LANHAUSOVÁ (=Nováková): *Tam v dáli*. Rukopis básně ze 17. 5. 1870. Uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech u Jičína. Fond „Teréza Nováková“, č. inv. 2 921, č. přír. 82/90.
- ▶ Třetí příklad odkazu sbírkový fond (muzejní fond bez inventarizace)
Životopis Josefa Václava Michla, učitele, duchovního a spisovatele. Sepsán od něho samého v Rychnově nad Kněžnou léta víry Kristovy 1845. Rukopis uložený v Muzeu v Poličce, č. 3375 (trezor).

6.7 Odkaz na osobu

S formální podobou odkazů na konkrétní informátory většinou nebývá potíže. Paradoxně však právě zde studenti činí nejvíce omylů – ačkoli čtenář snadno pozná, že uvedené poznatky nemohl získat student gymnázia (ani neuvedl jak), autor sám o žádném pomocníku nepíše.³⁰ Pro citaci osob tedy platí totéž co pro všechny jiné zdroje: každý převzatý údaj musí být pečlivě označen s uvedením původního zdroje. Takový odkaz má svou cenu pouze tehdy, je-li uvedené jméno informátora (tentokrát možno i s jeho akademickými tituly) a s jeho pracovištěm. Anonymní zdroje bohužel nemohou sloužit jako hlavní pramen seminární práce, nelze se na ně dostatečně odvolávat. Při psaní může dojít k situaci, že se jedna kapitola zakládá na spolupráci s někým více než ostatní. To samo o sobě není chybou, tuto kapitolu lze už přímo nadepsat např. „Co jsem se dověděl od starosty města“ nebo ji pojmut jako autorův komentář k zapsaným sdělením pana starosty (uvedeným v kurzívě s poznámkou, že jde o přepis údajů získaných z rozhovoru).

- ▶ Příklad odkazu na osobu (viz též fiktivní seznam zdrojů na s. 20)
Za uvedené poznatky děkuji RNDr. Luboru Urbánkovi, řediteli Domu dětí a mládeže v Litomyšli, vedoucímu ornitologického kroužku.

Mnohdy hodláme odkazovat na nějakou stručnou informaci či názor z našeho okolí. Zvláště v okruhu Semináře starých textů se ujal zvyk citovat takové názory s latinským výrazem „in verbis“ (ve slovech), např. „Jan Černoch, in verbis“. Tím čtenáři naznačíme, že se jedná o neformální informaci, předanou při běžném rozhovoru. V případě odkazů na osobu lze doporučit uvedení jejího jména i s akademickými tituly, které se jinak při citacích neuvádějí. Jimi totiž zpřesníme identitu a vzdělání daného člověka.

³⁰ Vzpomínám si na případ nesmírně odborné práce o psychoterapii. Obsahovala podrobné kazuistiky, které by bylo možné zjistit jen z lékařské dokumentace. Když jsem autora požádal, aby vysvětlil některé odborné termíny vyskytující se v jeho textu, reagoval jen rozpačitým mlčením. Vznikl tak bohužel trapný dojem, že valnou část práce autor převzal od některého z rodičů, odborníků v příslušném oboru. Jejich pomoc by ovšem v seminární práci mohla být přítomna, ale s přesným pojmenováním jejího charakteru a její míry – např. které pasáže vznikly z rozhovorů s rodiči atd.

6.8 Odkaz na interní nepublikovaný dokument

Někdy badatel dostane do ruky nějaký letáček, brožuru či jiný papír, který slouží například k propagaci instituce, jako reklama nebo jen pro nějakou vnitřní potřebu, jako např. jídelní lístek nebo rozvrh hodin. Protože tyto materiály jen zřídka uvádějí nějaké údaje o jejich autorovi, musí je badatel citovat tak, že uvede všechny zjistitelné, známé informace o tomto dokumentu.

► Příklad odkazu na nepublikovaný dokument

Řád bratří kazatelů: dominikáni. Barevný letáček (skládačka) formátu A4. Jiné bližší údaje neuvedeny.

6.9. Odkaz na právní normu

Jak odkazovat na zákony, vyhlášky atd. není bohužel součástí normy ISO 690. Proto je způsob citace těchto zdrojů dosti rozličný. Základem musí být název a přesné číslo dané právní normy, datum jejího schválení. Jestliže citujeme nějakou její část, pak samozřejmě uvedeme číslo hlavy, části, paragrafu i odstavce. Zákony jsou vždy součástí Sbírkou zákonů, což je jakýsi abstraktní celek všech přijatých zákonů. I to musíme uvést. Tento zákon však známe z nějakého konkrétního vydání - i to by mělo být uvedeno (knižní vydání, web apod.).

► Příklad odkazu na právní normu (jako celek)

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb. In: *Sbírka zákonů*. Dostupné na webu: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

6.10 Postup při zkracování bibliografických údajů

Již výše jsem prozradil, že není nutné ani potřebné u několika odkazů na též zdroj uvádět celý podrobný bibliografický údaj, jak jsme ho popsali v části 6.4.1 i v dalších. Abychom se takovému dlouhému opakování vyhnuli, používáme obvyklé citační zkratky. Uvedená pravidla platí pouze pro odkazování pomocí poznámek pod čarou (srov. 6.3). Celý bibliografický údaj **uvádíme pouze jednou**, a to hned při prvním odkazu na daný zdroj. Jestliže vzápětí poukážeme na stejný zdroj znovu, postačí už jen napsat do poznámky „tamtéž“ nebo latinsky „ibidem“ (ibid). Pokud uvádíme jinou stránku než při prvním citaci, doplníme k „tamtéž“ novou stránku.

V předchozích letech jsem považoval nezkracování bibliografických údajů za hrubou chybu. Zjistil jsem však, že pro ně neexistuje žádný závazný předpis. Mnohé diplomové práce uvádějí znovu a znovu stejné odkazy, aniž by se to zřejmě považovalo za nedostatek. Zdá se tedy, že jejich používání patří spíše k jakési badatelově zručnosti, nikoli však k jeho povinné výbavě. Přesto je v našem semináři používání těchto zkratkou součástí pololetního praktického testu (bližší popsáno v 10.2). Naopak v hodnocení celé seminární práce nehraje valnou roli.

► Příklad zkrácení bibliografického údaje (v poznámkách pod čarou)

34) FRANKL, Viktor Emil. *Vůle ke smyslu: Vybrané přednášky o logoterapii ; S příspěvkem Elisabeth S. Lukasové*. Brno: Cesta, 1994, s. 72. ISBN 80-85139-29-2.

35) *Tamtéž*.

36) *Tamtéž*.

37) *Tamtéž*, s. 74.

Slovo „tamtéž“ tedy přesouvá čtenářovu pozornost k nejbližšímu výše uvedenému zdroji. Ve všech seminárních pracích však dojde k přerušení toku odkazů, jakmile začneme uvádět i jiné dílo a chceme poté znovu odkazovat na předešlé. S tímto problémem se lze vypořádat několika snadnými způsoby. První z nich spočívá ve zkrácení celého

bibliografického údaje tím, že uvedeme jen jméno autora a místo dalších údajů už jen zkratku „c.d.“ (citované dílo) či „op.cit.“ (opus citatum).

► Příklad zkrácení údaje zkratkou „c.d.“

34) FRANKL, Viktor Emil. *Vůle ke smyslu: Vybrané přednášky o logoterapii ; S příspěvkem Elisabeth S. Lukasové*. Brno: Cesta, 1994, s. 72. ISBN 80-85139-29-2.

35) *Tamtéž*.

36) TOURNIER, Paul. *Osoba a osobnost*. Praha: Návrat domů, 1998, s. 92-93. ISBN 80-85495-78-3.

37) FRANKL. C.d. S. 160.

Uvedený způsob vynechávání bibliografických údajů se může ukázat nepraktickým, když uvádíme od jednoho autora více různých titulů. Proto mnozí pisatelé zavádějí pro často citované tituly vlastní zkrácené názvy, jimiž si ušetří dlouhé vypisování všech údajů. Někdy je vhodnější místo zkráceného názvu uvést příjmení autora (pokud od něho citujeme jediné dílo), aby byl odkaz snadno dohledatelný v seznamu zdrojů.

► Příklad zavádění zkrácených názvů

34) FRANKL, Viktor Emil. *Vůle ke smyslu: Vybrané přednášky o logoterapii ; S příspěvkem Elisabeth S.L. ukasové*. Brno: Cesta, 1994, s. 72. ISBN 80-85139-29-2. (Dále jen *Vůle ke smyslu*).

35) *Tamtéž*.

36) TOURNIER, Paul. *Osoba a osobnost*. Praha: Návrat domů, 1998, s. 92-93. ISBN 80-85495-78-3.

37) *Vůle ke smyslu*, s. 160.

38) *Tamtéž*.

Vzácněji se objevuje slovo „týž“, a to především v případech, kdy uvádíme za sebou více různých děl jednoho autora. Tak si zkracujeme celé jeho jméno.

► Příklad užití slova „týž“

74) PATOČKA, Jan. *Nejstarší řecká filosofie: filosofie v předklasickém údobí před sofistikou a Sókratem : přednášky z antické filosofie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 153. Filosofía. ISBN 80-7021-195-4.

75) TÝŽ. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990, s. 84. ISBN 80-200-0263-4.

6.11 Další výrazy a postupy běžné při citování zdrojů

„**Viz**“ není zkratka, ale imperativ slovesa „vidět“, znamená tedy „podívej se,“ pohled“. Nejčastěji se objevuje v poznámkách před bibliografickými údaji nebo jako výzva čtenáři, aby si případně rozšířil znalosti pohledem do určité publikace. Za „viz“ nepíšeme tečku!

„**Srov.**“ znamená „srovnej“ a nabízí se nejvíc tehdy, když autor parafrázuje informace ze zdroje a na tento svůj zdroj odkazuje. Srov. 6.2 b.

„**Sic**“ pochází z latiny, kde znamená „takto“. Výraz se uplatňuje jako součást přímých citátů (o nich 6.2 c), které musíme uvádět v původním pravopisu. Aby bylo zřejmé, že se chyba nedostala do citátu našim přepisem, umístíme za tuto chybu do závorky latinské „sic!“. Viz příklad.

► Příklad užití výrazu „sic“

„*Kapři a dravé ryby spolu plavaly (sic!) v jedné kádi.*“

Do přímého citátu může badatel přímo zasahovat, upravovat ho, vložit vsuvku, ale vždy s pojmenováním tohoto zásahu v hranaté (nebo jiné neobvyklé) závorce. Podobně můžeme v citátu nějakou pasáž vynechat, což ale čtenáři označíme třemi tečkami v hranaté (nebo jiné neobvyklé) závorce na místě vynechávky. Viz též příklad na s. 11 (3.1).

► Příklad zásahů do přímého citátu

„*Báseň /Podzimní večer za pobytu v horách – vložil Jakub Brdíčko/ začíná zdánlivě konvenční podzimní scénérii: liduprázdné hory, sychravý večer, /.../. V následujících verších se však před námi začíná vynořovat idylická krajina, která v každém detailu dýchá harmonií života /podtrhl JB/ stranou přizemních starostí.“*

V praxi se často setkáváme s tím, že nějaký z bibliografických údajů v dokumentu chybí, a nelze ho proto uvést v odkazu. Aby nevznikl dojem, že jsme citovali nekorektně, zmíníme v citaci, že daný údaj chybí. K tomu lze také využít tři latinské zkratky začínající slovem „sine“. „**S.d.**“ je zkratka z latiny – „sine dato“ (bez data). Dáváme ji do bibliografického údaje za nakladatelství či místo vydání, pokud v dané publikaci nebyl nikde uveden rok vydání. Podobně můžeme na oněch místech uvést „**s.l.**“ (sine loco), jestliže chybí místo vydání. Někdy však může chybět jméno nakladatelství, tehdy lze využít zkratku „**s.n.**“ (sine nomine).

► Příklad užití zkratky „s.d.“ (ve skutečnosti však v této knize datum nechybí!)

DVOŘÁK, Otomar. *Kamenné otazníky české historie*. V Praze: XYZ, s.d., s. 92. ISBN 978-80-7388-252-5.

Bohužel běžně se setkáváme s dokumenty bez autora, tedy anonymy. V tomto případě můžeme napsat „autor neuveden“ nebo jiné upozornění. Existuje však také možnost uvést další zkratku: „**Anon.**“ (Anonym). Podobná zkratka pro chybějící ISBN však neexistuje.

► Příklad odkazu na anonymní příspěvek na webu (opět jen upravený příklad!)

ANON. Kovové spínadlá na slovenskom ľudovom odeve: Seminárna práca z Univerzity Cyrila a Metoda. *Seminárky.cz* [online]. S.d. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://www.seminarky.cz/Kovove-zapinani-na-slovenskem-lidovem-odevu-slovensky-1036>

U čísel stran se mohou vyskytovat zkratky „**n.**“ a „**nn.**“. Např. údaj „s. 7 n.“ čtenáře upozorňuje, že se daná pasáž nachází na straně 7 a na straně následující. Údaj „s. 7 nn.“ upozorňuje na stranu 7 a na více stran následujících. Rovněž musíme rozlišovat **použití lomítka a pomlčky** u číselných údajů. Když student chybně uvede „školní rok 2014-2015“, znamená to, že daný rok končí 31. prosince 2015. Podobně u čísel stran takto odkazujeme na celé stránky. Lomítko tedy označuje přelom, rozmezí stránek nebo dvou let.

Velkou potíží je otázka tzv. „**citátu v citátu**“. Jak odkazovat na přímý citát, který je součástí jiného díla a badatel ho také chce ve své práci uvádět? Vezměme si příklad. Autor v knize A uvedl citát z knihy B. Badatel by v seminární práci také rád uvedl stejný citát z knihy B, která mu bohužel není dostupná. Kdyby uvedl všechny bibliografické údaje tak, jak byly v knize A použity, vypadalo by to, že badatel daný zdroj citátu - knihu B - skutečně sám držel v ruce a citát z něho přepsal. On ale pouze opsal citát z knihy A.

K řešení této nesnáze máme vazbu „**citováno dle**“. „Citováno dle“ je spojení, jehož pisatel užívá, pokud do své práce přepsal text, který už před ním citoval (v nějaké publikaci) jiný autor. V knize např. spisovatel uvedl rozsáhlou pasáž (přímý citát) z nějaké anglické studie. I my tuto pasáž chceme uvést v naší práci, ale přitom musí být patrné, že ji známe jen z přepisu jiného badatele. Přesné bibliografické údaje o zdroji citátu nemusíme uvádět, zde stačí jen základní informace.

► Příklad užití výrazu „citováno dle“ (i s převzatým přímým citátem)

„*Drahá ženuško! Stalo se tedy - jsem kapelníkem! ... 1 000 000 pusinek! Věčně Tvůj Bedřich. V Praze 15. září 1866 o 7. hodině.*“²⁵

25) SMETANA, Bedřich (1866). Citováno dle: MAHLER, Zdeněk. *Nekamenujte proroky: Kapitoly ze života Bedřicha Smetany*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1989, s. 173. ISBN neuvedeno.

7. Využití poznámek pod čarou

7.1 Bibliografické citace

O poznámkách jsem již psal hodně, zejm. v částech 5.2.8 a 6.3. V části 6.3 jsem navíc naznačil, že poznámky pod čarou mohou být využity i jinak než jako způsob odkazování na zdroj. Velmi často totiž v nich najdeme mnohem víc než strohé bibliografické údaje.

7.2 Komentáře

Jednou z možností je psát v nich různé osobní (hodnotící) komentáře, které by v hlavním textu působily rušivě. Zde můžeme zhodnotit kvalitu citované knihy, dodat jakýkoli subjektivní dojem, otevřít další problém, na který už jinde v práci není místo atp. Příkladem mohou být poznámky 2, 5, 13, 21, 30-31, 36 tohoto Bedekru.

7.3 Rozšiřující informace

Autoři do poznámek rovněž vkládají další rozšiřující informace. Obávají se, že by tyto odbočky (digrese, exkurzy) znemožnily plynulou četbu, a tedy mnohá fakta rozšiřují a doplňují jen poznámkami. Pozorný čtenář se tedy může sám rozhodnout, zdali si četbu prohloubí o další informace z poznámek. Tento typ je v Bedekru zastoupen pozn. 4, 6-7, 11-12, 14, 16-20, 22-24, 26-29, 32, 34.

8. Jak provádět výzkum

8.1 Metody výzkumu

Když mladý badatel přemýšlí o praktické části seminární práce, hledá způsob, jak by jeho bádání nemuselo být založené jen na kritickém rozboru literatury, ale nějak se dotklo hmatatelné skutečnosti. Jinými slovy: přechází **od sekundárních zdrojů k primárním**. Jak už jsem napsal, ne vždy je to možné - například u prací z filozofie musí autor zůstat většinou pouze u analýzy textů. Nyní je tedy nutné alespoň naznačit různé možnosti takového zkoumání.

Základem by mohlo být pozorování. V přírodních vědách například ornitolog podrobně zapisuje jednotlivé projevy ptáků. Při psychologickém pozorování může badatel natočit na kameru běžné každodenní situace a tyto záznamy vyhodnotit statisticky z hlediska uplatnění různých způsobů neverbální komunikace (např. jak častý je při pozdravech tělesný kontakt apod.). U této metody se často uplatňuje komparace - aby byla zjištěná fakta zobecnitelná, pomůže, když je srovnáme s jiným výzkumným vzorkem (třeba jak se liší tělesný kontakt při pozdravech u starších a mladších osob).

Studenti rádi využívají rozhovor. Z větší části však jde o pouhou žurnalistiku - rozhovor je sice čtivý, avšak jen zaznamenává názory jednoho člověka. V seminární práci může mít své místo, pokud je podrobně analyzován, zapojen do celku úvah apod. Opravdový výzkumný rozhovor však zahrnuje množství respondentů, jejichž odpovědi jsou posuzovány z určitého hlediska. Badatel musí předem promyslet své otázky, aby respondenty nenutil do určitého typu odpovědi. Často rozmlouvá s lidmi o zcela jiném tématu, než které je předmětem zkoumání. Nahrávky rozhovorů pak přepíše a všimá si v nich volby slov, četnosti různých motivů (opět možnost statistického vyhodnocení).

Metoda obsahové analýzy se týká psaných dokumentů (tedy nakonec i záznamů rozhovorů). Například studentka zhlédla deset soudobých filmů a analyzovala v nich motiv učitele. Pokusila se dokonce tento motiv porovnávat na určité škále. Stejná metoda by se mohla aplikovat také na téma negativních kampaní v předvolebním boji (očerňování soupeře) - kampaně jednotlivých kandidátů by se roztřídily na základě určitých klasifikačních znaků do škály podle míry výskytu prvků negativní kampaně. Zde je nutné samostatně vymyslet vhodný a objektivní způsob.

8.2 Dotazníkový výzkum

Na posledním místě zmíním **dotazník**. Nejen proto, že jsme zaplaveni vlnou všemožných i nemožných dotazníků, na které bohužel musíme odpovídat. Mnohdy totiž jinou výzkumnou metodu nenajdeme. Jestliže se totiž uskuteční kvalitní dotazníkový výzkum, opravdu tím získáme validní a jen těžko zpochybnitelné informace. Badatel by nás měl seznámit s výběrem respondentů, s volbou otázek (formulář dotazníku uvede alespoň do příloh) a odpovědi podrobně vyhodnotí. To vše ukazuje, že provést něco takového podle všech kritérií je umění. V následujících bodech uvádím základní principy anonymního dotazníkového šetření. Opravdu ale jen základní, neboť touto problematikou se zabývají celé rozsáhlé vysokoškolské kurzy.

a) Předběžná hypotéza. Než badatel přistoupí k dotazníku, musí si odpovědět na otázku, co vlastně chce z dotazníku zjistit. Bude jen primitivně zaznamenávat názory obyvatel města na migranty? Pak by ovšem nevytvořil dotazník, ale jen anketu. Bádání však klade hlubší otázky. Dotazník by měl alespoň umět zjistit, jak se postoje k cizincům mění v závislosti na vzdělání, pohlaví a věku respondentů.

b) Výběr respondentů. Zatímco u obsahové analýzy postačí jen úzký výběr typických projevů, zde platí princip, čím více zpovídaných, tím objektivnější. Je-li předmětem zkoumání širší segment společnosti, pak by měly být zastoupeny rozličné typy lidí, zájmových i sociálních skupin apod. Dnes k tomu mohou napomoci speciální servery obsahující online dotazníky (tímto způsobem lze ovšem oslovit jen určité výseky společnosti).

c) Údaje o respondentovi. Cílem výzkumu je objevit **závislost nějaké typické odpovědi na jiném faktoru**. Například lidé z města odpovídají jinak než z vesnice. Práce o domácí přípravě žáků objevila, že největším faktorem, který ovlivňuje úspěchy ve škole, je vzdělání rodičů. Takovému potvrzenému faktoru pak můžeme říkat „prediktor“, neboť s určitou mírou pravděpodobnosti umožňuje předvídat výskyt nějakého jevu. Proto by měl badatel o každém zpovídaném zjistit co nejvíc věcí (minimálně: pohlaví, věk, vzdělání, bydliště).

d) Formulace otázek. To je bezpochyby nejtěžší úkol. Tak těžký, že je vždy lepší, pokud budou otázky nejprve probrány s vedoucím práce. Největším proviněním jsou otázky sugestivní, tedy ty, které už dopředu vnucují určitou odpověď. Seminární práce zabývající se zármutkem u vdov nesmí v žádném případě v dotazníku vyslovit slovo „zármutek“. Toto téma by se mělo v odpovědích vynořit spontánně. Jinak je zpovídaný přímo tlačěn, aby odpovídal podle přání a hypotéz badatele.

Otázky by měly být co možná nejuzavřenější. Tedy nikoli: „Co jste prožívala po úmrtí vašeho manžela?“ Ale spíše: „Bezprostředně po úmrtí manžela jsem prožívala ... (následuje výběr vícera odpovědí)“. Také je vhodné některé otázky vytvořit jako míru souhlasu s určitým výrokem. Pod každou větou je škála čísel od nuly do čtyř (nebo nějak podobně) a respondent kroužkuje číslo podle míry souhlasu s daným výrokem. Takové odpovědi lze jednoduchým způsobem statisticky vyhodnotit.

Existují standardizované testy, které lze koupit, či dokonce převzít (protože autor dal souhlas s jejich volným použitím). Příkladem může být logoterapeutický test nebo test syndromu vyhoření. Zde by mladý badatel jen stěžil vymyslel něco lepšího. Rovněž se nabízí možnost požádat některé studenty vysokých škol, kteří v rámci svých závěrečných prací sami nějaký vhodný test vytvořili. Lze předpokládat, že s využitím jejich výtvaru (za předpokladu korektní citace) budou souhlasit. Náš seminarista pak navíc bude moci své výsledky porovnat.

e) Vyhodnocení testu. V části c jsme četli o tom, že dobrý badatel se snaží zjistit o respondentech dotazníku co nejvíc informací. Správně vyhodnocené testové otázky nevypadají tak, že se uvede v procentech, kolik lidí odpovědělo tak a tak. Ale hledají se mezi nimi nějaké hlubší (na první pohled neviditelné) **korelace** (souvislosti). Ovlivňuje podobu odpovědí nějaký faktor (např. věk)? Jak spolu jednotlivé odpovědi souvisejí (vyskytují se např. u určitého typu respondentů vždy stejné odpovědi)?

Studenti většinou nemají problémy vyrobit hezké koláčové grafy, při bližším pohledu však čtenář zjistí, že výsledku výzkumu spíše zatemňují. Je zcela nesmyslné uvádět v koláčovém grafu odpovědi na hloupou otázku typu: „Máte rádi cizince?“ V grafu se objeví pouhé „ano, ne“, aniž bychom se něco hlubšího dověděli. V mnoha případech jsou vhodnější tabulky - pokud ovšem uvádějí skutečně relevantní informace. Při vyhodnocování testu se tedy musí opravdu dlouho přemýšlet a opět doporučuji konzultovat různé nápady s vedoucím práce.

9. Subjektivita a objektivita v seminární práci

9.1 Co je objektivita v sociálních vědách

Pro přemýšlivého badatele asi bude tento název kapitoly dosti nesmyslný. Odborný styl se přece vyznačuje důslednou objektivitou. Nemohu se zde pouštět do filosofických úvah o objektivitě, učiním však alespoň poznámku, že onen již vícekrát popisovaný „referátový“ styl prací, onen neosobní výpis faktů připomínající učebnici, má k objektivitě mnohem dál než „lajdácký“ text plný autorových povrchních dojmů. Ve druhém případě totiž autor sám prozrazuje, že píše jen subjektivní komentáře, kterým by jen málokdo dal obecnou platnost, zatímco u tzv. referátu nám pisatel podal jakousi neosobní vizi, která si (mylně) nárokuje naprostou objektivitu.

Ve společenských vědách nemůžeme nikdy dosáhnout takového stupně objektivity, jakým se může chlubit kupř. matematika či chemie. Lze se mu jen přiblížit důsledně vedeným sociologickým průzkumem, matematicky vyhodnoceným dotazníkem atp. Jistého stupně věrohodnosti též dosáhneme tím, že budeme reflektovat vlastní subjektivitu a subjektivitu autorit, o něž se v práci opíráme. Jinými slovy: **objektivita sociálních věd spočívá v přiznání vlastní subjektivity**. Tím, že si uvědomíme vlastní předporozumění, předsudky, dosavadní názory a jejich vliv na samotný text práce, můžeme o tématu psát s přísnou kritikou, která nejde jen proti různým autorům a zdrojům, nýbrž i proti nám samým, kteří o věci píšeme a jistě ji můžeme zkreslit, byť jen naším zorným úhlem. Jen tato sebekritická bdělost se může stát základem objektivity seminární práce.

9.2 Varovné příklady neobjektivních prací

Vlastně jsme tedy vždy subjektivní, rozdíl je jen v tom, že objektivní přístup si svou subjektivitu uvědomuje a pomáhá čtenáři, aby nám nevěřil přespříliš a přijímal naše poznatky jakožto subjektivní. Dobrá odborná práce tedy čtenáři umožňuje, aby si na základě autorových poznatků a zkušeností utvořil svůj vlastní názor, i když možná jiný než autor sám.

Zdánlivě „neobjektivněji“ vypadá práce, která byla vytvořena kompilační metodou (viz 2.4 a). Podobá se jakémusi výtahu z literatury, je plná převzatých pasáží (tzn. přímých citátů), vlastní autorský výkon spočívá v jejich propojení. Při bližším rozboru však zjistíme, že ačkoli možná autor shromáždil úctyhodné množství materiálů, nesrovnává je, nevšímá si odlišných pojetí téhož tématu u různých autorů, nepolemizuje s věrohodností některých pasáží, neklade těmto textům žádné otázky, že jen a pouze nekriticky přejímá.³¹

Autorův osobní pohled tedy do seminární práce nutně patří. Píše ji on sám, se svými vlastními, byť asi ještě skromnými, zkušenostmi. Své nejsubjektivnější názory pak může vyslovit v poznámkách nebo ve zvláštních úvahových kapitolách. Autorka práce o hypnóze např. do jinak neosobních parafrází odborné literatury vkládala krátké odstavce, v nichž se pokusila odborné poznatky komentovat (tyto pasáže ještě vydělila použitím kurzívy). Naopak hrůzným prohřeškem bývá práce založená na silně interpretativních (subjektivních, ideologických) pasážích podávaných jako jediná zjevená Pravda, o níž nelze pochybovat. Raději píšme o tom, co předem podezříváme, než abychom místo psaní skutečné odborné práce agitovali.

³¹ Podle vyprávění Jaroslava Daneše, vyučujícího filosofii na Univerzitě Hradec Králové, došlo u jedné studentky prvního ročníku k fatálnímu omylu. Pojednávala v referátu filosofické téma, ovšem na základě starší marxistické publikace. Na dotaz, zdali je studentka svým přesvědčením marxistka, se Daneš setkal s nechápavým údivem. Ideologickou zaujatost svého zdroje nebyla schopna rozpoznat.

10. Praktické poznámky pro seminář společenských věd

10.1 K výběru tématu práce

Výběr tématu probíhá v prvních čtrnácti dnech měsíce září. Na stěnu kabinetu vyvěšuji nabídku několika desítek témat (viz Příloha č. 2). K jednomu z nich (nebo i vícero) se studenti mohou podepsat. Též je dovoleno, aby do volných řádků napsali návrh vlastního tématu. V hodinách potom se studenty diskutuji o tom, jak si práci představují, proč si ji vybrali apod. Teprve potom je určité téma mladému badateli závazně uloženo.

10.2 K testu práce se zdroji

S příchodem zimy studenti píšou praktický test. Každý dostane dvě publikace. Nejprve z jedné vypíše přímý citát a uvedou odkaz na jeho zdroj. Potom se pokusí vytvořit parafrázi tohoto citátu a opět odkázat na zdroj. Třetím úkolem je v poznámkách pod čarou citovat i druhou knihu, a přitom se vyhnout opakování bibliografických údajů z knihy první. Součástí tohoto testu je také teoretická část zaměřená zejména na znalost základních výrazů, zkratk a termínů (např. z části 6.11 a ze Slovníčku mladého badatele v kap. 12).

10.3 K pilotní studii

Před začátkem vánočních prázdnin očekávám, že studenti odevzdají tzv. pilotní studii. Jejím cílem není mít část práce již hotovou, ale naučit se správně pracovat se zdroji. Proto vyžadují, aby žáci přinesli libovolnou kapitolu seminární práce (alespoň 1,5 normostrany), ve které bude obsažen přímý citát. Doporučuji, aby se jednalo o některou z teoretických kapitol práce (viz 5.2.6). Není však nutné, aby se tento text nakonec objevil v konečné práci. Druhým úkolem je odevzdat na jedné normostraně osnovu práce. Tím rozumím návrh, z jakých kapitol, částí se bude text skládat. I v tomto případě jde pouze o nezávazný náčrt, který slouží především k hlubšímu zamyšlení nad celkovou koncepcí textu.

10.4 K hodnocení seminární práce

Seminární práce musí být vždy odevzdána v týdnu ústních maturit, ve čtvrtek. Tedy někdy kolem 25. května. V průběhu června práce pročítám, a podle toho si zvu jejich autory na **konzultace**. Při těchto setkáních celou práci podrobně procházíme a badatel mi vysvětluje některé pasáže, kterým jsem nerozuměl, nebo mi ukazuje, co jsem při svém čtení přehlédl. Zamýšlíme se nad zjištěnými fakty, uvažujeme, co by se mohlo provést jinak.

Ve chvíli konzultace mám již známku rozmyšlenou, i když je to zatím jen její návrh. Názor na její udělení vznikne až po konzultaci. Občas se totiž stane, že mě rozhovor s autorem natolik přesvědčí, že jsem při svém čtení byl příliš přísný, a udělím známku příznivější. Z toho vyplývá, že studenti, kteří se na konzultaci odmítají dostavit, tak činí ke své vlastní škodě (také se přiznám, že mě tato neochota dosti mrzí, doporučuji se alespoň omluvit).

Celková známka vzniká z posouzení několika rozhodujících vlastností práce. Rozhodující je **korektní práce se zdroji**. Jestliže objevím nepřiznané citáty, okamžitě se klasifikace posouvá k nejhorším známkám. Jen zřídka udělím alespoň trojku, a to jen tehdy, jestliže se nepřiznaný citát vyskytoval pouze ojedinele. Dále samozřejmě hodnotím: dodržení tématu (shodu s tím, jak si student sám téma vytyčil), přínos a originalitu (zdali překračuje jen pouhý „sběr“ dat), formální kritéria atd. Hodnotící tabulku uvádím v Příloze č. 3. Celková známka váhy je 8.

10.5 K obhajobě seminární práce

V posledním semináři napodobujeme společenské konsekvence v rituálu nazývaném obhajoba. Jde vlastně spíše o pouhou prezentaci před spolužáky a pozvanými hosty. Po úvodním představení práce a jejích přínosů, promluví také vedoucí (vyučující) a následuje zodpovězení několika dotazů z publika. Cílem již není prověření práce, ale pouze její představení (prezentační dovednosti), proto se vyhýbám negativnímu hodnocení.

10.6 K systému půjčování starších seminárních prací

Od roku 2006 jsou všechny seminární práce archivovány. Je možné si je na čtrnáct dní vypůjčit, často i s jejich hodnocením. Po nahlédnutí do ručně psaného katalogu student na zvláštní lístek zapíše zkratku dané práce a v určeném čase si ji vyzvedne v kabinetu. Obvykle vydávám takto objednané práce v pátek o velké přestávce. Protože jich máme v krabicích už několik set, představuje jejich vyhledávání dosti náročný úkol, i přes pečlivou katalogizaci. Proto mne velmi mrzí, když se studenti pro objednanou práci nedostaví.

11. Pozvání na cestu

11.1 Bádání jako životní styl

V této kapitole, myšlené jako doslov, se už jen pokusím ukázat, že psaní odborných prací může být něčím víc než jen formální povinností studenta. Přicházejí mi na mysl badatelé, kteří sice vykonávají nějaké „nevědecké“ povolání, ale cosi je nutí, aby čas od času napsali krátkou prácičku, podloženou několikaletým bádáním.³² Snad je k tomu láká radost z dobrodružného objevování, touha všimnout si něčeho, co předchozí badatelé vytrvale opomíjeli. I já sám bych si přál, aby bádání bylo pro studenty koníčkem a aby se k němu vraceli také v pozdějších letech, kdy už po nich možná nikdo nebude vyžadovat bakalářské nebo diplomové práce.

Je možné, že se jim bádání v masarykovském stylu „pozorovat a promýšlet“ stane i životním stylem – přesvědčením, že pozorovat a promýšlet musí nejen nad odborným tématem, ale i nad zdánlivě samozřejmými věcmi současnosti. Ve svém pozoruhodném výboru *„My a ti druzí“* charakterizuje Bedřich W. Loewenstein evropské pojetí intelektuála jako toho, kdo si osvojil „*schopnost problematizovat základy daných poměrů a norem, nastolovat přesah, širší souvislost smyslu, „transcendenci“*“.³³ Z tohoto hlediska by tedy badatelem byl ten, kdo přemýšlí (promýšlí), kdo se nespokojuje jen s prostým vykonáváním daného a hledá ve věcech svého života hlubší souvislosti. Prototypem takového badatele by nám tu mohl být opět Masaryk, který snad nikdy nečetl knihu, aniž by se s jejím autorem v duchu trochu nehádal. Do svých knih si psal poznámky či komentáře, o jednotlivých dílech (zejména ruských a německých) psal polemické statě.³⁴

11.2 Duchovní rozměr bádání

Pro mě samotného není bez významu, že uvedený životní postoj předpokládá jistou etiku a má snad i duchovní rozměr. Princip „pozorovat a promýšlet“ bychom měli vztáhnout především na sebe samotné. Toto sebezpytování si zde dovoluji spojit s kajícím postojem, jak ho známe z křesťanství – vede nás k objevování hlubokých křivd, které často bezděčně činíme, pomáhá nám „vyjmout trám z vlastního oka“³⁵, dává odvahu volat po odpuštění a především nám samým ukazuje, že chyby a viny patří k naší existenci a že je nelze zakrývat či tajit. Teprve pokorné přiznání se k omylnosti nás činí pevnými. Ale o tom by už musel být jiný bedekr.

V Litomyšli 20. února 2008
Jakub Brdík

³² Příkladem takového badatele-amatéra může být např. již zesnulý Milan Zahálka (1923-1972), autor kratších textů o Arne Novákovi či o básnířce Lucie Sovové.

³³ LOEWENSTEIN, Bedřich. *Intelektuálové a totalitní pokušení*. Text přednášky pronesené v Scheinfeldu 29.10.1994. Citováno dle výboru: TÝŽ. *My a ti druzí: dějiny, psychologie, antropologie*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1997, s.16. ISBN 80-85765-64-0.

³⁴ O Masarykově vztahu k literatuře viz: *Masarykův sborník*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, sv XIII. 2004-2006, ISBN 1801-6286. ISSN 80-86142-22-1.

³⁵ Evangelium podle Matouše 7,1-5

12. Slovníček mladého badatele

Následující výklad slov obsahuje pouze pojmy, které nějak souvisejí s problematikou tvorby seminární práce. O všech uvedených se v Bedekru zmiňuji. Jejich znalost považuji za nutnou.

abstrakt - hutný popis obsahu textu na začátku práce; u seminárních prací není vyžadován

anketa - výzkum názorů veřejnosti na určité téma

bakalářská práce - odborná práce nutná k získání titulu bakalář, zpravidla se píše ve 3. ročníku vysoké školy (asi přes 50 normostran)

bibliografická citace - závazný způsob odkazu na zdroj citátu nebo jiné převzaté informace

bibliografické údaje - závazné údaje o knize (nebo přeneseně i o jiném zdroji), jež jsou součástí bibliografické citace

Citace.com - bezplatná webová služba generující bibliografické citace

citační etika - respektování pravidel korektních odkazů na zdroj

citát - převzatý text jiného autora; též přímý citát

diplomová práce - odborná práce nutná k získání magisterského titulu, obvykle se píše v 5. ročníku vysoké školy (asi přes 60 normostran)

doslov - osobní text na konci práce, na rozdíl od závěru subjektivní

fakta - kritickým přístupem získané a ověřené základní údaje o zkoumaném jevu; cílem bádání není jen je získat, ale též interpretovat

Google Scholar - služba internetového vyhledávače zaměřená na akademické či jiné odborné práce

graf - vizuální a zřehledňující zobrazení souvislosti nějakých informací; např. koláčový zobrazuje poměry), křivka (zobrazuje průběh něčeho), tabulkový (pořadí)

heuristika - metoda, jak vyřešit problém; zde: jak napsat seminární práci

hypertextový odkaz - tzv. „proklik“; odkaz na nějaký dokument, který je dostupný online

interpretace - výklad nějakého jevu, též „hermeneutika“; při psaní seminární práce je nutné předkládat fakta, ale též je nějak vyložit - vysvětlit, jak spolu jednotlivé jevy souvisejí, proč k nim dochází apod.; interpretace však musí být objektivní - tedy založená na závažných argumentech, nikoli jen pocitová (studenti např. uvádějí: „přijde mi“)

inventarizace - uspořádání sbírkového fondu (muzejního, archivního), které je východiskem při citaci příslušného dokumentu (název fondu, číslo kartonu, složky)

ISBN - Mezinárodní standardní číslo knihy, povinný údaj u bibliografické citace

ISO 690 - závazná norma z roku 2011 týkající se především formy bibliografických citací

jádro práce - vlastní text práce bez úvodních a závěrečných kapitol

ISSN - Mezinárodní standardní číslo seriálové publikace; uvádí se např. u časopisů, je též povinné ho uvádět při citaci, ale jen u odkazu na periodikum samotné

kauzalita - příčinnost; věda je vlastně snahou hledat příčiny určitých jevů

komparace - srovnání; téměř základní výzkumná metoda, kterou lze uplatnit u většiny témat

kompilace - práce založená jen na výtahu ze zdrojů, v horším případě pouhý zdroj údajů, v lepším kritické posouzení a porovnání dosavadních výsledků bádání

korelace - souvislost jevů; právě objevování korelací je hlavním přínosem pečlivého bádání (odtud lze odhalit určité kauzality)

kritický přístup - základní vlastnost bádání projevující se v ověřování všech informací (k tomu je nutné mít od dané problematiky určitý odstup)

kurzíva - typ písma typického svým sklonem; používá se k odlišení přímých citátů

kvalifikační práce - odborná práce vytvořená pro získání akademického titulu

laik - člověk seznamující se s určitou problematikou, který v ní zároveň není odborníkem (a proto ji může posuzovat povrchně, mylně)

monografie - rozsáhlá práce, která vyčerpává všechny dostupné zdroje k danému tématu

obhajoba práce - prezentace výsledků práce před odbornou komisí, zodpovězení otázek; na jejím základě bude práce ohodnocena

oponentský posudek - posudek kvalifikační práce vytvořený nezávislou osobou (na rozdíl od posudku vedoucího práce)

parafráze - vlastními slovy podaná informace, kterou však autor převzal z jiného zdroje (musí tedy uvést bibliografickou citaci)

pramen - primární zdroj informací; samotná zkoumaná skutečnost („terén“) nebo její produkt (psané texty pocházející ze zkoumaného historického období)

pilotní studie - nějaká předběžná práce, po které bude následovat rozsáhlejší bádání; v semináři společenských věd jde o úkol odevzdávaný v prosinci (osnova práce, jedna dílčí kapitola s odkazy na zdroj)

plagiát - hrubé porušení citační etiky - vydávání cizího textu za vlastní; může mít trestněprávní důsledky

praktická část - kapitoly práce, které přináší výsledky vlastního bádání (např. terénní výzkum); většinou vycházejí z primárních zdrojů

primární zdroj - samotná zkoumaná skutečnost

předmluva - poněkud osobní vstup do tématu, zohledňuje s větším odstupem význam dané práce (často ji píše někdo jiný než autor celé práce, může tím svou autoritou dodat práci na společenskou prestiž)

předporozumění - předběžný názor, který badatel chová o daném tématu; předsudek, který často musíme v průběhu bádání změnit, má-li být práce objektivní

přílohy - dodatky v samostatné části, které rozšiřují informace textu

přímý citát - jiné označení citátu (odlišující jej od nepřímého citátu neboli parafráze)

případová studie - druh odborné práce v sociálních vědách, který je založen na detailním zkoumání jednoho jevu s cílem zjištění fakta zobecnit

referát - základní útvar odborného stylu, jehož cílem je komplexně, avšak stručně seznámit s nějakým jevem

relevantní - vztahující se k tématu, závažný

reportáž - útvar publicistického stylu založený na vyprávění očitého svědka (v odborných pracích není považován za dostatečně objektivní)

resumé - cizojazyčný souhrn hlavních poznatků odborné práce, uvádí se na konci za závěrem; v seminární práci není požadován

rešerše - soubor vyhledaných zdrojů týkajících se určitého tématu, nebo častěji soubor různých (dosud neuspořádaných) informací o určitém tématu

sekundární zdroj - informace od jiných badatelů, kteří se daným jevem zabývali (tzv. informace „z druhé ruky“)

seminární práce - práce nutná k uzavření nějakého předmětu na střední nebo vysoké škole

SOČ - Středoškolská odborná činnost, soutěž odborných prací pořádaná Národním institutem pro další vzdělávání

teoretická část - kapitoly práce, které vycházejí jen ze sekundárních zdrojů

terénní výzkum - metoda bádání založená na přímém studiu samotné pozorované skutečnosti (např. pozorování, dotazník, analýza slovních projevů atd.)

úvod - vstupní kapitola práce, která obsahuje zejména popis cíle, obsahu a metody práce

vnitrotextový odkaz - odkazy na jiné části téhož textu (např.: „viz níže“)

výpisky - též „excerpta“, opsání pro badatele významných pasáží z textu

výtah - též „konspekt“, zhuštění nějakého rozsáhlejšího textu tím, že z něho „vytáhneme“ nejpodstatnější informace; např. pečlivé zápisky z vyučovací hodiny, detailní výpisky z knihy (sledující celou její strukturu, nikoli jen, co badatele zajímá)

závěr - kapitola uzavírající práci, která obsahuje souhrn objektivních přínosů textu

13. Seznam zdrojů

Neuvádím zdroje, které mi sloužily pouze jako příklad korektní citace, ani publikace, jež jsem uvedl jako rozšiřující údaje k určitému tématu (ale v práci jsem je jinak nevyužil).

DANEŠ, Jaroslav. Vyučující na katedře filosofie a sociálních věd Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové

KATUŠČÁK, Dušan, Barbora DROBÍKOVÁ a Richard PAPIK. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce: jak psát bakalářské práce, diplomové práce, dizertační práce, specializační práce, habilitační práce, seminární a ročníkové práce, práce studentské vědecké a odborné činnosti, jak vytvořit bibliografické citace a odkazy a citovat tradiční a elektronické dokumenty*. Nitra: Enigma, 2008. ISBN 978-80-89132-70-6.

KRČÁL, Martin a Miroslav GAJDA. CITACE.COM, S.R.O. *Citace.com: Vytvářejte a spravujte své citace zdarma* [online]. Brno [cit. 2015-08-17]. Dostupné z: <http://www.citace.com/>

LOEWENSTEIN, Bedřich. *Intelektuálové a totalitní pokušení*. Text přednášky pronesené v Scheinfeldu 29. 10. 1994. Citováno dle výboru: TÝŽ. *My a ti druzí: dějiny, psychologie, antropologie*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765-64-0.

LUDWIG, Emil. *Duch a čin: Rozmluvy s Masarykem*. Osmé vydání. Praha: Čin, 1946. ISBN neuvedeno.

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Jak pracovat?: Přednášky z roku 1898*. Sedmé (páté knižní) vydání. Praha: ČIN, 1946. Živá věda. ISBN neuvedeno.

PŘIBÁŇOVÁ, Alena. V r. 1995 doktorandka Ústavu české literatury při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Tehdy vedla kurz Úvod do studia české literatury

Rešerše. *České vysoké učení technické: Ústřední knihovna* [online]. 2010 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/sluzby/reserse/co-je-reserse.html>

RŮŽIČKA, Jindřich (1926-2011), vedoucí dějepisného semináře na Gymnáziu Aloise Jiráska v Litomyšli (v letech 1994-1996), emeritní ředitel Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH³⁶

1. Ukázka vzorového titulního listu – příspěvek k části 4.3
2. Přehled nabídky témat seminární práce – příspěvek ke 2. kap.
3. Záznamová tabulka pro hodnocení seminární práce – příspěvek k části 10.4

³⁶ Protože jsem si přál, aby byl Bedekr dostupný jako jeden soubor ve formátu pdf, nebylo možné dodržet zásadu samostatného stránkování Příloh, jak jsem ji doporučil v části 5.2.11.

Příloha č.1 – Ukázka vzorového titulního listu – příspěvek k části 4.3

Gymnázium, Ústí nad Orlicí, T. G. Masaryka 106

Seminář společenských věd

Školní rok 2015/2016

MOŽNOSTI INTEGRACE NESLYŠÍCÍCH V OBCI

*Případová studie o sociální politice Města Ústí nad
Orlicí*

Josef Novák (3.A)

Gymnázium, Ústí nad Orlicí
T. G. Masaryka 106
Seminář společenských věd
Školní rok 2013/2014

Témata seminárních prací

Člověk a jeskyně

- 1) Podnikání v krasové oblasti (jeskyně jako zdroj zisku, ekonomické přínosy vs. ekologie)
.....
- 2) Ochrana jeskyní (krasu) z právního hlediska (srovnání se zahraničím)
.....
- 3) Motiv „jeskyně“ v českém (nebo zahraničním) filmu (srovnání různých pojetí, význam motivu)
.....
- 4) Téma krasové krajiny v klasické čínské kultuře (taoismus, krajinomalba, poezie, chrámy apod.)
.....
- 5) Vztah jeskyně a hudby (projekt Absolónia, koncerty v jeskyních)
.....
- 6) Mytologické prvky v pověstech o moravských a českých jeskyních (srovnání)
.....
- 7) Fotografie jeskynních interiérů z hlediska estetiky
.....

K významným výročím nebo událostem v roce 2013, 2014

- 8) Prosperita rodinných farem v Pardubickém kraji. (2014 - Rokem rodinných farem)
.....
- 9) Současný boj Skotska za nezávislost (referendum v září 2014)
.....
- 10) Politické aspekty cyrilometodějského výročí (v roce 2013)
.....
- 11) Česká klasická („vážná“) hudba – její propagace a zájem o ni ze zorného úhlu jednoho města
.....
- 12) Rok 2013 – Rok početí (kritické posouzení smyslu akce)
.....

Psychologie, výchova, gender

- 13) Akce „Národní týden manželství“ (seznámení s cíli, zhodnocení úspěšnosti)
.....
- 14) Kampaň „Bílá stužka“ - muži proti násilí na ženách (přiblížení, kritické posouzení)
.....
- 15) Nová metoda sociomappingu českého vědce Radvana Bahbouha (přiblížení, názory, posouzení)
.....
- 16) Kontroverzní slovenská psycholožka Alena Uvačiková (přiblížení, názory, posouzení)
.....

- 17) Výuková metoda Khan Academy (přiblížení, názory, posouzení)
.....
- 18) Odraz Gay Pride v českých médiích (analýza veřejné diskuse o homosexuálech)
.....
- 19) Domácí násilí na mužích – žena jako agresor (statistika, kazuistika, řešení)
.....
- 20) Dostupnost hracích automatů jako psychologický problém (zvyšuje dostupnost riziko patologického hráčství?, analýza konkrétních lokalit, statistiky)
.....
- 21) Narativní terapie (popis psychoterapeutické metody, kritické posouzení)
.....
- 22) Koncept vnímané osobní užitečnosti – self-efficacy (přiblížení, kritické posouzení)
.....
- 23) Bochumský osobnostní dotazník (představení německého psychotestu, kritické posouzení)
.....
- 24) Koncept čtyř živlů v psychodiagnostice (test Four Elements) (přiblížení, posouzení)
.....

Sociologie, minority, média

- 25) Maďarský (nebo slovenský) mediální zákon (ohrožení svobody slova?)
.....
- 26) Sdružení Antikomplex (vybrat jednu aktivitu, posoudit) – oživení krajiny Sudet
.....
- 27) Cena Gratias agit – cena Ministerstva ZV za šíření dobrého jména ČR (posoudit)
.....
- 28) Muzeum Esperanta ve Svitavách (funkce, aktivity, financování, posoudit)
.....
- 29) Odraz Gay Pride v českých médiích (analýza veřejné diskuse o homosexuálech)
.....
- 30) Osamělost seniorů v ČR (srovnání se světem, situace v konkrétním městě, řešení)
.....
- 31) Český rozhlas Plus – opravdu stanice analytické publicistiky? (seznámení, posouzení)
.....
- 32) „Společnosti pozdní doby“ - rozbor názorů zesnulého sociologa Miloslava Petruska
.....
- 33) Pojetí lásky v díle Zygmunta Baumana (rozbor knih, kritické posouzení)
.....

Právo, ekonomie aj.

- 34) Cohousing jako moderní forma bydlení (seznámení, příklady, srovnání názorů)
.....
- 35) Mikroúvěry (krátkodobé půjčky nemajetným, seznámení, příklady, výhody)
.....
- 36) Podnikání v Novém Zámku u Lanškrouna (seznámení s památkou, problémy)
.....
- 37) Lokální měny jako cesta z hospodářské krize? (příklady, přiblížení, názory, jejich posouzení)
.....
- 38) Tvůrce občanského zákoníku Karel Eliáš (názory na občanské právo, (přiblížení, posouzení)
.....

39) Potravinová soběstačnost ČR (situace, případné hrozby, řešení)

40) Činnost Elišky Wagnerové v Ústavním soudu (příklady judikátů, názory, jejich posouzení)

41) Občanské sdružení Za Branou – pomoc propuštěným vězňům (činnost, posouzení)

42) Lázeňský průmysl v ČR (platby VZP na lázeňskou péči, využití kapacit lázní)

43) Daně ve volebních programech politických stran při kampani v roce 2013 (kritické porovnání)

44) Zákon o státní službě – proč nevstoupil v účinnost (analýza, historie, posouzení)

Politologie, občanská společnost

45) Jiří Ješ jako publicista s názorem (medailon nedávno zesnulé osobnosti, posouzení názorů)

46) Polemika s liberalismem obsažená v díle ekonoma Valtra Komárka (odlišné názory na privatizaci)

47) Studentská iniciativa Inventura demokracie (seznámení, reakce na ně v médiích, vlastní názor)

48) „Manifest hluchým“ od Václava Duška – výkřik zoufalství nad stavem české společnosti?

49) Hlasování formou referenda v ČR (příklady, názory, posouzení)

50) Fungování Rady seniorů (účel, názory, posouzení)

51) Český pirát Jakub Michálek (přiblížení, názory, jejich posouzení)

52) Budování skateparku v Ústí nad Orlicí (přiblížení, financování, využití, názory, posouzení)

53) Profilová témata kampaně jednotlivých kandidátů na prezidenta ČR

54) Německý hřbitov v Hylvátech (historie, stav památky, vztah veřejnosti)

52) Radim Jirout – poslanec z Ústí nad Orlicí (názory, témata, hlasování, kritické posouzení)

55) Zájem českých občanů o volby do Evropského parlamentu (statistika, porovnání se světem, řešení)

56) Volební kampaň z podzimu 2013 z hlediska politického marketingu (porovnání, posouzení)

57) Zásah ústavního soudu do provozování hracích automatů (popis, názory provozovatelů a obcí)

58) Pravomoci prezidenta v ČR a v SRN (srovnání, posouzení, návrhy změn)

Religionistika, filosofie

59) Ekosofické společenství „Mařenčino podvrší“ (posouzení náboženské komunity v regionu)

60) Pojetí pravdy v díle Josefa Ratzingera (Benedikta XVI.) (seznámení, posouzení, vlastní názor)

61) Současný český levicový filosof Martin Škabraha (názory, posouzení)

62) Výroční ceny Bludný balvan za matení veřejnosti (seznámení, laureáti, posouzení)

63) Filozof Jiří Fuchs proti multikulturalismu (nebo evoluci)

64) Pákistánský zákon o rouhání (seznámení, příklady soudů, možná řešení)

65) Kritika katolické církve z úst Ivana Štampacha (přiblížení, názory, jejich posouzení)

66) Buddhistický klášter Senshinji v Praze (reportáž, funkce, financování, posouzení)

67) Téma církevních restitucí při volební kampani v roce 2013 (porovnání politických stran)

68) Prasadám (jídlo jako oběť) v hnutí Haré Kršna (analýza, posouzení)

69) Slovo „Jehova“ v hnutí „Svědčkové Jehovovi“ (Boží Jméno – vysvětlení, porovnání, posouzení)

70) Religiozita studentů gymnázia (průzkum, srovnání, interpretace)

71) Pohled filozofa Erazima Koháka na smysl existence českého národa (analýza, kritické posouzení)

Mezinárodní politika, globální otázky

72) Vývoj pojetí terorismu v amerických filmech před rokem 2001 a po něm (srovnání)

73) Zahraniční politika ČR vůči vybrané zemi (Kuba, Rusko, ...)

74) Konfuciov institut v ČR – propagace čínského komunismu

75) Papežova návštěva na Kubě (nebo v Libanonu) (přiblížení, názory, jejich posouzení)

76) Pouštní bluesmani Tinariwen a konflikt v Mali (přiblížení, názory, jejich posouzení)

77) Litevské předsednictví v EU (situace v zemi, témata, názory, posouzení)

78) Kauza tureckého občana Yekty Uzunoglu v ČR (popis celého sporu, současná situace, názory)

.....
79) Odchod slovenské premiérky Ivety Radičové z politiky (seznámení, důvody, názory)

.....
80) Kauza německého prezidenta Christiana Wulffa (politická kultura v Německu)

.....
Návrhy vlastních témat (popis tématu, jméno studenta)

81)

.....
82)

.....
83)

.....
84)

.....
85)

.....
86)

.....
87)

.....
88)

.....
89)

.....
90)

.....
91)

.....
92)

.....

V Ústí nad Orlicí 9.zář 2013
Jakub Brdíčko

Gymnázium, Ústí nad Orlicí, T. G. Masaryka 106		
HODNOCENÍ SEMINÁRNÍ PRÁCE ZE SPOLEČENSKÝCH VĚD		
AUTOR/TRÍDA:		
NÁZEV:		
ŠKOLNÍ ROK/ČÍSLO PRÁCE:		
FORMÁLNÍ KRITÉRIA		
Titulní list:		
Název:		
Grafika:		
Řazení kapitol:		
Úvod/Závěr:		
Pravopis:		
Vnitř. odkazy:		
Citační zkratky:		
Bibliogr. údaje:		
Odkazy na zdroj:		
Seznam zdrojů:		
Dotazník:		
Přílohy:		
OBSAHOVÁ KRITÉRIA		
Citační etika:		
Téma:		
Stylistická úroveň:		
Argumentace:		
Badatel. přístup:		
Rozsah zdrojů:		
Originalita:		
Objektivita:		
Základní metoda:		
POZNÁMKY		
CELKOVÉ HODNOCENÍ:		